

UPPSALA
UNIVERSITET

Gränslöst

– en global utställning på Historiska museet

Linnéa Lundell

Institutionen för ABM

Uppsatser inom musei- & kulturarvsvetenskap ISSN 1651-6079

Magisterexamensarbete, 15 högskolepoäng, 2011, nr 80.

Författare/Author

Linnéa Lundell.

Svensk titel

Gränslöst - en global utställning på Historiska museet.

English Title

Boundless - a global voyage of discovery at the National Historical Museum.

Handledare/Supervisor

Cecilia Rodehn.

Abstract

This thesis is a report concerning the practical aspects on exhibition techniques. During an internship at the National History Museum in Stockholm I participated in the work with their new, temporary exhibition Gränslöst - en global utställning på Historiska museet [Boundless - a global voyage of discovery at the National Historical Museum]. I was part of a small project team of museum staff. The purpose of this exhibition was to show how cultures have met and influenced each other throughout history. The National Historical Museum has in its collections and exhibitions several examples of objects that has been imported from or inspired by other cultural areas. The primary goal was to give the visitors a new perspective, to show that these "Swedish" objects have a long history of trading and cultural exchange. Additionally, Gränslöst is an attempt to draw the visitors into the permanent exhibitions; it is not an independent production and shares some characteristics with so-called "Hot spot" exhibitions. My ambition is to describe the planning, implementation and delivery of the exhibition and highlight problems and solutions that arise during that process.

Ämnesord

Historiska museet, utställningsteknik, tillfälliga utställningar, projektgrupp, hot spot.

Key words

National Historical Museum, exhibition techniques, temporal exhibitions, project team, hot spot.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställning	5
1.2 Metod och material	6
1.3 Presentation av Historiska museet	6
1.4 Presentation av <i>Gränslöst</i>	7
1.5 De fasta utställningarna.....	8
2. Arbetsprocessen	9
2.1 Projektgruppen och dess arbetsätt	9
2.2 Planering	12
2.3 Budget	13
2.4 Entréhallen	14
2.5 Entréhallsmodulem	15
2.6 Föremålen.....	18
2.7 Texter	20
2.7.1 Foldertexter	21
2.7.2 Utställningstexter	22
2.7.3 Textarbete	22
2.8 Kartor och bilder	23
2.9 Pedagogiska aspekter	25
2.10 Museets röst i samhällsdebatten.....	26
3. Sammanfattning	29
Käll- och litteraturförteckning.....	31
Otryckt material	31
I uppsatsförfattarens ägo	31
Tryckt material.....	32
Elektroniskt material.....	32
Fotografier	33
Bilaga	34
Bilaga 1. Enkät.....	34
Bilaga 2. Utställningsfolder och karta	36
Bilaga 3. Körschema 2011-03-09	42
Bilaga 4. Namnförslag för utställning.....	43
Bilaga 5. Utställningsförslag 2010-03-25	43
Bilaga 6. Körkort för varumärket.....	46
Bilaga 7. Bilder av entréhallsmodulem.....	50
Bilaga 8. Förstudie: Aktuella ämnen på Historiska museet (2007-11-13).....	51
Bilaga 9. Bruttolista	56

Bilaga 10. Exempel på montertext.....57

1. Inledning

Den 4 april 2011 höll Historiska museet en intern vernissage för sin tillfälliga utställning *Gränslöst – en global upptäcktsfärd på Historiska museet*.¹ Reaktionerna var då mycket positiva, men i skrivande stund återstår det att se hur den nya utställningen mottas av besökarna. Då jag praktiserade på Historiska museets enhet ”Utställningar och lärande” som en del i min masterutbildning i ABM vid Uppsala universitet hade jag en idealisk möjlighet att under fem veckor delta i arbetsprocessen och följa *Gränslösts* resa från idé till färdig utställning. Det är den processen jag ämnar undersöka i denna rapport. Även om det är en liten utställning ingick icke desto mindre åtskilliga förberedande moment i det bakomliggande arbetet och i likhet med museets fasta utställningar är den ett resultat av Statens historiska museers riktlinjer. Min förhoppning är att denna rapport skall redogöra för planerandet, genomförande och slutresultatet av *Gränslöst* och belysa problem och lösningar som uppstår under utställningsarbete.

Jag vill klargöra att detta inte är en traditionell magisteruppsats, utan en variant av examensarbete vid institutionen för ABM. Som student på inriktningen Musei- & kulturarvsvetenskap utnyttjade jag möjligheten att producera en utställning och därtill skriva en kommenterande PM där metodiska och praktiska problem under utställningsarbetet diskuteras.

1.1 Syfte och frågeställning

Denna rapport har som syfte att dokumentera utställningen *Gränslösts* väg från vision till färdig utställning. Jag kommer att redogöra för de olika delarna av utställningsarbetet och diskutera deras inverkan på slutresultatet. Med detta som bakgrund vill jag granska *Gränslösts* roll som museets röst i samhällsdebatten. Den fråga jag vill besvara är följande:

- Hur såg *Gränslösts* väg från vision till färdig utställning ut och hur gick arbetsprocessen till?

---

¹ Jag kommer härnäst att referera till utställningen som *Gränslöst*.

1.2 Metod och material

Jag kommer att utgå från egna erfarenheter under arbetet med *Gränslöst*. Jag redogör för arbetsprocessen och frågor som uppstod under denna utifrån fältanteckningar. Anteckningarna har nedtecknats vid möten och arbete under min praktikperiod och jag har valt att referera till dem i löpande text.

Jag har även granskat de styrdokument som påverkat museets val och uppställning av *Gränslöst*. Detta för att ge en bild av hur utställningen motiverats och hur projektgruppen jag ingick i tolkade riktlinjer och direktiv i det praktiska arbetet. Som komplement till mina egna erfarenheter och fältanteckningar har jag intervjuat medarbetare som ingick i *Gränslösts* projektgrupp. Jag valde att ställa frågorna i enkätform via e-post då det var mest lämpligt ur flera avseenden: Först och främst genomfördes undersökningen under begränsad tid och de personer jag valde att intervjua har fulltecknade scheman. Intervjuer ansikte mot ansikte med var och en av dem hade blivit för tidskrävande. Bill Gillham menar att en negativ aspekt vad gäller intervjuer via e-post är att svaren kan vara alltför redigerade.² Att svaren i en enkätundersökning blir bearbetade är självklart, deltagarna har ju gott om tid att formulera sitt svar, men jag vill hävda att redigerade svar inte behöver vara negativa för undersökningen. En annan anledning till att jag valt att använda mig av enkätfrågor är nämligen att de diskussioner som fördes under arbetets gång ofta var spontana och informella. Även om mycket information kan härledas ur dessa samtal finner jag det nödvändigt att låta intervjupersonerna svara på frågor om processen en tid efter utställningens invigning. De har då möjlighet att reflektera över arbetet och bedöma slutresultatet. Svar på enkätfrågor är också mer strukturerade och kompletterar den information jag kommit över genom löpande samtal under praktikperioden.

Jag redogör inte för projektgruppens svar i sin helhet, utan refererar till deras kommentarer där de är relevanta. Mina enkätfrågor finns dock med i bilagan.³ Då deltagarna uppgett likartad information refererar jag helt enkelt till enkätundersökningen. Jag refererar också till enskilda personer, både utifrån svar på enkätundersökningen, uppgifter via e-post och konversationer. Detta för att markera de uttalanden som står för en enskild persons åsikter eller upplysningar.

1.3 Presentation av Historiska museet

Historiska museet lyder under myndigheten Statens historiska museer. Statens historiska museer består av Statens historiska museum, som i vardagligt tal kallas Historiska museet, Kungliga myntkabinettet och Tumba bruksmuseum. Myndig-

---

² Gillham, B. (2008) *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*, s. 155.

³ Bilaga 1. Enkät, s. 34.

hetens uppdrag är att förvalta kulturarv och stärka demokratisk samhällsutveckling. Uppgifterna och målen för verksamheten framgår av Svensk författningssamling (2007:1180) och regeringens årliga regleringsbrev.⁴ Samlingarna omfattar över tio miljoner föremål från hela landet och utgörs av arkeologiska fynd från Sverige samt svensk kyrkokonst. Historiska museet är ett s.k. ansvarsmuseum inom kyrklig konsthistoria och arkeologi, vilket innebär att museet skall verka för utveckling av kontakterna mellan museiväsendet och omvärlden, samordning av museiväsendet och bistå annan museiverksamhet.⁵

Museet har ett antal stora, fasta utställningar men sätter regelbundet upp tillfälliga utställningar och anordnar även andra typer av tillställningar, såsom magasinvisningar och temadagar. Museet utgår från SHM:s FoU-program och deltar i en rad olika kunskaps- och utvecklingsprojekt. De tar emot forskarbesök från hela världen och arbetar kontinuerligt med att förbättra tillgängligheten till samlingarna över Internet.⁶

1.4 Presentation av *Gränslöst*

Gränslöst har en form som skiljer sig från traditionella utställningar. Den är nämligen inte en självständig utställning, avsikten är att locka besökare till museets fasta utställningar. En liten, introducerande utställning står placerad i entréhallen. Där presenteras *Gränslösts* olika teman: *Språk, Kunskaper, Seder och bruk, Religion* samt *Dräkt och mode* i varsin monter (eller motsvarande). Dessa teman speglar företeelser i dagens samhälle, besökaren manas att reflektera över sin egen tillvaro och världssyn. Varje tema är kopplat till ett eller flera föremål i museets fasta utställningar. Med hjälp av en utställningsfolder guidas besökaren in i de fasta utställningarna på en tematisk upptäcktsfärd. Denna folder är *Gränslösts* viktigaste komponent; den berättar mer om föremål som finns i övriga utställningar utifrån ovanstående teman och kan användas självständigt, d.v.s. utan att man först besökt utställningen i entréhallen.⁷

Syftet med *Gränslöst* är att visa hur kulturer har mötts och påverkat varandra genom historien. Historiska museet har i sina samlingar åtskilliga exempel på föremål som benämns som svenska eftersom det är här de hittats. Vad som sällan uppmärksammas är att många av dessa ursprungligen importerats från eller inspi-

---

⁴ Svensk författningssamling: Sveriges riksdags webbsida > Dokument > Lagar > Svensk författningssamling > Sökord: Kulturdepartementet, Beteckning: 2007:1180, [2011-05-24].

Regleringsbrev: Ekonomistyrningsverkets webbsida > Statsliggaren med regleringsbrev > Statsliggaren webbversionen > Sökord: Myndighet: Statens historiska museer, Urval av regleringsbrev: Senaste regleringsbrev/ändringsbeslut, [2011-05-19].

⁵ Statens historiska museers webbplats > Museerna > Historiska museet, [2011-05-24].

⁶ Statens historiska museers webbplats > Museerna > Historiska museet, [2011-05-24].

⁷ Bilaga 2. Utställningsfolder och karta, s. 36.

rerats av andra kulturområden. Detta faktum tar *Gränslöst* fasta på; utställningen präglas utav ett ifrågasättande av nationalitet och kulturarvsbegreppet. Denna ifrågasättande hållning är en röd tråd genom samtliga av museets utställningar, men vanligen på ett underliggande plan som ett av flera möjliga perspektiv. I *Gränslöst* är denna röda tråd huvudmotivet, själva förutsättningen för hela utställningskonceptet och därför mycket påtaglig. Målet kan sägas vara att lyfta fram de delar av föremålets biografi som ibland förbises i de fasta utställningarna. Besökaren ges därigenom möjlighet att betrakta de utvalda föremålen utifrån ett vidare perspektiv. Målgruppen är vuxna besökare med intresse för att lära sig mer om föremålen i de fasta utställningarna.

1.5 De fasta utställningarna

Då jag diskuterar Historiska museets fasta utställningar är det följande som åsyftas: *Guldrummet* invigdes 1994 och visar upp svenska guld- och silverskatter från forntid till 1600-tal. *Vikingar* invigdes 2001 och handlar om myten om vikingen. Förhoppningen är att utställningen skall ge besökaren en mer mångfacetterad bild av det vikingatida samhället. *Forntider* invigdes 2005 och är en utställning i två delar som behandlar existentiella frågor jämte historiebruk. Föremålen är från sten-, brons- och järnålder. *Medeltida konst* stod uppe redan 1943, då Gustav V invigde Historiska museets nya lokaler på Östermalm. Den har dock genomgått många förändringar p.g.a. ombyggnader under åren. I denna utställning visas medeltida svensk kyrkokonst. På samma plan finns *Textilkammaren* med broderi och vävnad från medeltiden. *Sveriges historia* är det senaste tillskottet i de fasta utställningarna, den invigdes 2010 och försöker ge nya perspektiv på Sveriges historia från 1000-talet fram tills idag.⁸ Dessa utställningar uppdateras emellanåt, men står som synes uppe under flertalet år innan de byts ut.

---

⁸ Statens historiska museers hemsida > Om myndigheten > Historik > Milstolpar, [2011-05-24].

2. Arbetsprocessen

2.1 Projektgruppen och dess arbetssätt

Jag ingick i en projektgrupp bestående av tre anställda på Historiska museet samt ytterligare en praktikant med tidigare erfarenhet av museiarbete. Vi var alltså fem personer som arbetade med *Gränslöst* mellan den 28 februari och den 4 april 2011. Utställningarna i entréhallen berör alla enheter och har tidigare producerats av avdelningarna "Utställningar och lärande" och "Media och kommunikation". Turen hade nu kommit till "Kulturhistoria och samlingar".⁹ Här följer en kort presentation av projektgruppen. De som svarade på enkäten har själva fått uttala sig om sin roll under arbetet med *Gränslöst* och antal arbetstimmar.

Avdelning "Kulturhistoria och samlingar":

Charlotte Heidenstjerna-Jonsson

Titel: Fil.dr. i arkeologi. Förste antikvarie, medeltid.

Roll under arbetet: "Projektledare, föremålsansvarig och 'faktabidragsgivare'."

Antal arbetstimmar under arbetet med *Gränslöst*: 148.

Slavica Petrovski¹⁰

Titel: Praktikant.

Avdelning "Utställningar och lärande":

Katherine Hauptman

Titel: Fil.dr. i arkeologi. Projektledare FoU och publik verksamhet.

Roll under arbetet: "Bollplank och idégivare framför allt".

Antal arbetstimmar under arbetet med *Gränslöst*: ca 30.

Petter Ljunggren

Titel: Producent.

Roll under arbetet: "Vi arbetade mycket gemensamt och delade på olika uppgifter. Charlotte och jag hade i praktiken nog ett informellt delat producentskap under vissa delar, men det var Charlotte som fattade beslut när så skulle ske i de allra flesta fall".

Antal arbetstimmar under arbetet med *Gränslöst*: 57.

---

⁹ Enligt enkätsvar från Ljunggren.

¹⁰ Från Petrovski har jag inte mottagit något svar. Hennes uppgifter framgår dock av Bilaga 3. Kårschema 2011-03-09, s. 42.

Linnéa Lundell

Titel: Praktikant.

Roll under arbetet: Mina uppgifter hade huvudsakligen att göra utställningens textmaterial och kartor som skulle användas.

Antal arbetstimmar under arbetet med *Gränslöst*: ca 125.

Projektgruppen sattes samman av personal från olika avdelningar som var intresserade av att jobba med de frågor som *Gränslöst* behandlar.¹¹ Gruppen var alltså en blandning av praktikanter och personal med föremålskunskap, pedagogisk expertis och erfarenhet av entréhallsmodule (som beskrivs under rubrik 2.5).

De första mötena hölls i september/oktober 2010, innan min praktik inletts.¹² Då var utställningen i ett idéstadium, mycket planering återstod. Min roll blev att bistå i förverkligandet av *Gränslöst*, bl.a. praktiska utmaningar med utställningstexter, utställningsfolder och montering. *Gränslöst* är en textbaserad utställning, varför mina uppgifter huvudsakligen hade att göra med utställningens textmaterial; korrekturläsning, renskrivning, textdesign m.m. Viss research ingick då texterna skulle faktakontrolleras, framförallt genom telefonsamtal och efterforskningar via Internet. Övriga uppgifter var att ordna kartor som skulle användas, leta upp artiklar/filmklipp samt se till att text- och bildmaterial ordnades innan det skickades vidare för tryck, grafisk formgivning och översättning. Jag sammanställde även en lista på namnförslag till utställningen. Arbetsnamnet var "Världen på Historiska", men många andra namn föreslogs. Anställda vid alla avdelningar fick skicka förslag via intern e-post och jag frågade också mina studiekamrater vad de tyckte vore ett passande namn. I slutändan var det jag och Ljunggren som i all hast valde Hauptmans förslag *Gränslöst* då foldrarna skulle skickas på grafisk formgivning. Vi ville ha ett enkelt, kort och slagkraftigt namn som speglade utställningens syfte.¹³

Arbetet lades upp enligt ett schema som sammanställdes av projektledaren under den andra veckan.¹⁴ Schemat efterföljdes i stora drag, men delar av arbetet drog ut på tiden och uppgifterna delades ofta mellan flera personer. Projektgruppen hade minst ett möte i veckan, men arbetsformen medförde många informella möten och diskussioner. David Dean anser att "A brainstorming meeting is not a formal affair. Indeed, it is usually better if it is as informal as possible."¹⁵ Vår grupp hade ett mycket nära samarbete där alla hade insyn i varandras uppgifter och hjälptes åt, vilket gör det komplicerat att ringa in den enskildes roll i processen. Historiska museet jobbar ofta på detta sätt, med nära samarbeten över de olika avdelningarna. Charlotte P. Lee menar att ett sådant arbetssätt blir vanligare då

---

¹¹ Enligt enkätsvar från Hauptman.

¹² Enligt enkätsvar från Heidenstjerna-Jonson.

¹³ Bilaga 4, Namnförslag för utställning, s 43.

¹⁴ Bilaga 3, Kōrschema 2011-03-09, s. 42.

¹⁵ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice*, s. 103.

museer blir alltmer besökarorienterade och därför ser större fördelar i att arbeta över nedärvda ämnesindelningar. Lee konstaterar att detta kan leda till problem då personalen inte alltid förstår eller accepterar rollfördelningen.¹⁶ Jag märkte dock inte av problem av det slaget på Historiska museet; atmosfären på denna arbetsplats är öppen vilket genererar många diskussioner och en fördelaktig sammanblandning av olika ämneskunskaper.¹⁷

Det praktiska arbetet genomfördes under stor tidspress. Mig undantaget jobbade samtliga i projektgruppen med *Gränslöst* samtidigt som de ansvarade för sina ordinarie arbetsuppgifter. Även jag hade andra uppgifter kopplade till min praktik i form av möten, visningar och praktikrapport. Det framkom både under arbetet och i svaren på min enkät att detta faktum hade stor inverkan på arbetsprocessen. Samtliga hade önskat att de kunnat fokusera enbart på denna utställning under en koncentrerad period.¹⁸ Under arbetet märktes detta på många sätt; det rådde ibland förvirring över vem som skulle ansvara för enskilda uppgifter och vad vi hade bestämt under föregående möte.¹⁹

Under v. 11 beslutade vi att flytta fram vernissagen till den 25 mars.²⁰ Vi låg vid det tillfället före schemat och underskattade hur mycket tid det återstående arbetet skulle kräva. Därefter stötte vi på problem gällande utställningsfoldern som omöjliggjorde en tidigare vernissage. Flera idéer fick avskrivas då det inte fanns tidsmässigt utrymme eller budget för att realisera dessa och vi fick ta till en del nödlösningar.²¹ Idéer om samarbete med kulturföreningar, texter på andra språk än svenska/engelska och en tävling samt några filmklipp kopplade till utställningen för att göra den mer attraktiv för besökarna hanns helt enkelt inte med. Enligt Lena Börjesson och Sofia Lisiderius-Gustavii är tidsbrist, otydliga avgränsningar och oklara roller vanliga problem i projektarbete som kan avhjälpas med framförhållning och struktur.²² Våra problem berodde på att denna utställning var lite av ett sidoprojekt och därför underordnad andra uppgifter. Det finns dock stort potential att vidareutveckla *Gränslöst* över tid, något vi vid ett flertal tillfällen diskuterade. En utställning behöver inte stagnera bara för att den är färdigmonterad.²³

---

¹⁶ Lee, C. P. (2007), "Reconsidering Conflict in Exhibition Development Teams", i *Museum Management and Curatorship*, 22:2, s. 183 – 199.

¹⁷ Fältanteckning: 2011-02-28.

¹⁸ Enligt enkätundersökning.

¹⁹ Enligt enkätsvar från Ljunggren.

²⁰ Fältanteckning 2011-03-14.

²¹ T.ex. hade de kartor i A7-format som märker ut föremålen i de fasta utställningarna kunnat vara mer estetiskt tilltalande.

²² Börjesson, L och Lisiderius- Gustavii, S. (2002), *Projektråd: Att leda ett projekt*, s. 82ff.

²³ Fältanteckning: 2011-03-24.

2.2 Planering

Förslaget för Gränslöst hade redan gått igenom då jag inledde min praktik och projektgruppen hade valt ut vilka teman och föremål som skulle ingå. Jag utgår därför från svaren jag mottog i enkätundersökningen för att kunna redogöra för första fasen i det inledande arbetet. Då jag kom in i projektgruppen studerade jag minnesanteckningar från tidigare möten då dessa lagras i en gemensam databas på Historiska museet. Inför denna rapport har jag även granskat förstudedokument och riktlinjer för modulsystemets arbetsmetod.

Viktigt att nämna är att processen bakom *Gränslöst* på många sätt avviker från museets vanliga utställningsarbete: För museets fasta utställningar krävs stora resurser i form av budget och arbetskraft. De fordrar därigenom noggrann planering och förberedelser i många led (utställningsförslag, förstudier, projektplanering, upphandlingar o.s.v.). Avsikten med de tillfälliga utställningarna i entréhallen är delvis att undgå tidskrävande förarbete eftersom det ger museet möjlighet att snabbt producera utställningar på aktuella teman.²⁴

Svaren från övriga projektgruppen visar att *Gränslöst* växte fram mer ostrukturerat än de fasta utställningarna, men att den likväl planerades under en lång process. Ett utställningsförslag formulerades redan i mars 2010.²⁵ Dock diskuterades tema och upplägg framförallt muntligt under hösten 2010 och Sophie Nyman, enhetschef vid avdelningen för ”Utställningar och lärande”, beslutade att utställningen skulle genomföras efter nyår 2011.²⁶ Det fanns inget bestämt slutdatum, projektgruppen avgjorde själva när utställningen skulle stå färdig.

Överhuvudtaget har denna utställning vuxit fram successivt genom att olika uppslag och infallsvinklar diskuterats emellan de personer som kom att ingå i projektgruppen.²⁷ På fråga 1 (se bilaga 1) i min enkät skilde sig svaren åt mellan projektgruppens deltagare, i synnerhet vad gällde idén till utställningen: Heidenstjerna Jonson ansåg att ursprungsuppdraget var en entréhallsutställning på temat samisk kultur, men att denna idé utvecklades till att handla om kulturkontakter. Hauptman menade att bakgrunden till utställningen berodde på kontakten mellan Heidenstjerna Jonson och en journalist från det persiska området, vilket skapade tankar om ett eventuellt samarbete som kunde lyfta fram föremål i museets samlingar. Ljunggren framhöll att man ville göra tydligt att alla har något som berättar deras historia på museet genom att göra en utställning med föremål från kulturer där många svenskar med utländskt ursprung har sina rötter. Hauptman skrev i sitt enkätsvar: ”Idén om att den förhistoriska mångfalden behöver belysas har bla [sic!] tagits upp av Fredrik Svanberg (forskningschef) på hans blogg, samt varit en

---

²⁴ Fältanteckning från samtal med Hauptman: 2011-04-04.

²⁵ Bilaga 5, Utställningsförslag 2010-03-25, s. 44.

²⁶ Enligt enkätundersökning.

²⁷ Fältanteckning: 2011- 03-10. (Detta framkom även i enkätundersökningen).

återkommande diskussion på UL.”²⁸ Att denna fråga varit återkommande förklarar varför inspirationen hämtats från många olika håll.

De svar jag mottog av enkätundersökningen visar att förslaget konkretiserades i och med att projektgruppen tillsattes och det praktiska arbetet inleddes. Det var i denna fas jag tillfrågades. Jag inkluderades i projektgruppen under min andra praktikdag och erbjöd mig då att sammanställa en lista på namnförslag till utställningen, söka upp intressanta artiklar/filmklipp/material som kunde användas, arbeta med texter och komma med förslag på pedagogiska verktyg.

Entréhallsmodule är ett spelrum för små utställningar som inte stäms av gentemot museets direktiv på samma sätt som stora produktioner, den formades tämligen fritt utifrån projektgruppens anspråk. Det innebar dock inte att projektgruppen frångick museets varumärkesplattform eller kärnvärden, dessa sitter i ryggmärgen på medarbetarna och formade *Gränslöst* på flera sätt. I *Statens Historiska museers årsredovisning för 2010* står följande: ”Myndigheten ska i sin verksamhet integrera ett jämställdhets-, mångfalds- och barnperspektiv samt ett internationellt och interkulturellt utbyte och samarbete.”²⁹ Verksamhetsplanen för 2010 konstaterar att Historiska museet måste sätta kunden i fokus och vara lyhörda för dennes behov. Man ämnar också göra entréhallen mer inbjudande.³⁰ *Gränslöst* har som synes stark koppling till dessa övergripande målsättningar; man vill visa föremål ur ett mångfaldsperspektiv, locka nya besökare och använda entréhallen som utställningsrum. Projektgruppen förhöll sig även till Historiska museets ”Körkort för varumärket” under planering och utförande.³¹ Jag fick en utskrift av detta dokument redan under min tredje dag. Där fastställs riktlinjer för Historiska museets utställningar: Dessa skall vara aktuella, meningsfulla och attraktiva. Man vill ha tydliga kopplingar till samtiden och använda historia för att ge besökaren nya perspektiv. Utöver detta vill man ha tankeväckande, engagerande och överraskande utställningar. *Gränslöst* präglas onekligen av dessa intentioner.

2.3 Budget

Entréhallsutställningarna avsätts i museets årsbudget under rubriken ”Snabba utställningar” då det finns ekonomiskt utrymme för sådana. *Gränslöst* saknade utförlig budget, men produktioner i entréhallen skall vara enkla och helst inte kosta mer än 15.000 kronor, en summa som överskreds betydligt p.g.a. oväntade tryckkostnader. Slutnotan blev 41.384 kronor och då räknas varken arbetstid eller ma-

---

²⁸ ”UL” är en förkortning på ”Utställningar och lärande”.

²⁹ Statens historiska museers webbplats > Om myndigheten > Dokument från SHMM > Årsredovisning för Statens historiska museer 2010, s. 17.

³⁰ Statens historiska museers webbplats > Om myndigheten > Dokument från SHMM > Verksamhetsplan och budget för Statens historiska museer 2010, s. 15.

³¹ Bilaga 6, Körkort för varumärket, s. 47.

terial från museet in. Alla utgifter är kopplade till formgivning, översättning och tryck av utställningsfoldern.³² Utgifterna för *Gränslöst* (exklusive arbetstid och material från museet) var följande:

Sirje Papp Design (layout): 9.750 kronor.

Ordväxlingen AB (översättning): 8.473 kronor.

Katarina tryck (tryck): 23.161 kronor.

Jag hade kontakten med Ordväxlingen AB. Priset för översättningen hade kunnat bli högre eftersom Ordväxlingen AB vanligen tar ut en större summa då arbetet skall göras på kort tid, men min kontaktperson Peter Tanner erbjöd sig att göra översättningen för normalpris (d.v.s. 2 kronor/ord). Att budgeten överskreds var naturligtvis ett problem, men i de fall en utställning kostar mer än beräknat löses detta genom att den övertrasserade posten i årsbudgeten balanseras mot en annan som haft mindre utgifter än beräknat.³³ Vad gällde trycket hanterades problemet genom att avdelningen ”Media och kommunikation” täckte upp för en del av kostnaden.³⁴

2.4 Entréhallen

Gränslöst är placerad i museets entréhall och är således den första utställning besökaren ser. Övriga utställningar är i jämförelse mysteriösa; för att besökaren skall få tillträde till dem krävs att denne löser entréavgift och aktivt söker finna ingången till den eller de utställningar som är av intresse. Utställningen i entréhallen är lättillgänglig på grund av sin placering och av sin informella karaktär. Sofor och bänkar är integrerade delar av utställningen, de placerades invid de mont-rar man kan betrakta sittandes och går i samma färgskala som övrig interiör. Dean framhåller att om möjlighet finns vill folk gärna vila sig, antingen genom att luta sig emot något eller sitta ned.³⁵ Jag ansvarade för monteringen efter det att projektgruppen gemensamt diskuterat placeringen. I samband med detta använde vaktmästarna uttrycket ”lounge- känsla” för att beskriva utställningen, ett uttryck som enligt min mening sammanfattar känslan i rummet.³⁶ Lokalen skulle av Dean klassificeras som ett ”distributional space”, d.v.s. en plats där människor passerar på väg mot andra platser.³⁷ Besökare som kanske inte ens har för avsikt att besöka en utställning utan passerar entréhallen i syfte att besöka museets informations-

---

³² Uppgifter via e-post från Heidenstjerna-Jonson: 2011-05-06.

³³ Uppgifter via e-post från Hauptman: 2011-05-11.

³⁴ Uppgifter via e-post från Ljunggren: 2011-05-11.

³⁵ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice*, s. 46.

³⁶ Fältanteckning: 2011-03-23.

³⁷ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice*, s. 49.

disk, handla i kaféet eller butiken, låna toaletten eller bara kika in kan inte undvika att passera *Gränslöst*. Huruvida detta påverkar utställningen positivt eller negativt är svårt att säga; den informella "lounge-känslan" kan säkert tilltala många besökare. Charles McIntyre menar att museer borde sträva efter att skapa en helhetsupplevelse och tänja på gränsen mellan utställning och övriga utrymmen.³⁸ Nackdelen med denna informella känsla är att *Gränslöst* möjligen saknar den självskrivna dignitet som karakteriserar museets fasta utställningar: De är alla stora, kostsamma produktioner som stått eller kommer stå uppe under lång tid. I jämförelse med dessa är *Gränslöst* en mycket enkel produktion och uppfattas i värsta fall som ren och skär "utfyllnad" av entréhallen.

Alla utställningar är anpassade till den lokal där de skall sättas upp, men i fallet med *Gränslöst* är detta förhållande mellan rum och utställning än mer bärande. Man kan säga att rummet satte villkoren för utställningen, istället för att anpassas därefter. Eftersom entréhallen används konstant och på många andra sätt än som utställningsrum ställs särskilda krav på utställningens placering, formgivning och aktiviteter. Även om budget och vilja fanns skulle det vara svårt att utföra några större byggprojekt i lokalen: Här påbörjas och avslutas besök och visningar. Här måste man även passera om man vill ta sig från en utställning till en annan eller till kafé, butik, informationsdisk, kapprum eller toaletter. Därtill används lokalen som ett väntrum, en plats där man möts upp eller fördriver tiden. En utställning i denna typ av rum får inte ta för mycket uppmärksamhet, den är menad som ett komplement till den dagliga verksamheten.

Bortsett från rummets och utställningens inneboende karaktär finns det många begränsningar gällande utrymme, ljussättning och akustik: Utställningen är placerad längs väggarna för framkomlighetens skull, det skall finnas plats att samla grupper m.m. i entréhallen. Ljussättning och akustik är inte anpassad för att passa ett utställningsrum, av den enkla anledningen att entréhallen inte är ett sådant. Ljud och ljus måste även anpassas till att informationsdisken står i samma rum.

2.5 Entréhallmodulen

Till *Gränslöst* byggdes ingen ny interiör, det färdiga montersystem som används kallas "entréhallmodulen" och består av ett antal montrar i olika utföranden, bänkar, byster, rumavdelare samt datastationer.³⁹ Samma förhållande mellan utställningen och rummet gäller för förhållandet mellan utställningen och entréhallmodulen; utställningarna i entréhallen anpassas efter denna på gott och ont. Å ena sidan är modulen flexibel och väl anpassad till entréhallen både estetiskt och prak-

---

³⁸ McIntyre, C. (2010), "Designing Museum and Gallery shops as integral, co-creative spaces within the overall visitor experience", s. 181ff.

³⁹ Bilaga 7, Bilder av entréhallmodulen, s. 50.

tiskt. Å andra sidan måste utställningar och dess föremål vara lämpade för dess format, vilket kan vara begränsande.

Idén till entréhallsmodulen kom ursprungligen från *House of Sweden* i Washington D.C.⁴⁰ Förhoppningen var att skapa ett flexibelt modulsystem där innehållet presenterade Sverige för den amerikanska och internationella publiken. Den konstruerades under 2009 i ett samarbete mellan Historiska museet och Riksställningar. Helene Larsson, producent vid Historiska museet, fick uppdraget att vara producent för dessa moduler. Som tack erhöll Historiska museet en uppsättning av modulerna.⁴¹ Syftet med entréhallsmodulen var att skapa ett flexibelt montersystem så att museet regelbundet kunde sätta upp utställningar om aktuella frågor.⁴² Montrarna är enkla att förvara, transportera och montera. Lådor på dess sidor kan dras ut och låsas i olika lägen om mer plats behövs och både montrar och bänkar har dolda förvaringsutrymmen. Entréhallsmodulen består av:

Pelare (3 st.) – Med monitorer för pekskärm, hörlurar och rörlig bild. En används för att presentera museets olika utställningar. I *Gränslöst* användes en pelare för att visa videoklipp som berörde utställningens tematik.

Bänkar (4 st.) – Placerades vid montrarna som här benämns som ”lågt podium” och ”loungebord”.

Lågt podium – Användes för temat ”Kunskaper” och ”Språk”.

Högt podium – Användes inte i *Gränslöst*.

Loungebord – Användes för temat ”Seder och bruk”.

Bardisk – Användes inte i *Gränslöst* (men det fanns idéer om att denna skulle fungera som pysselstation).

Expodisk – Användes för temat ”Religion”

Rumavdelare – Användes för att hänga upp artiklar och pyntades med små kartor (har formen av ett träd).

Byster (2 st.)– Användes för temat ”Dräkt och mode”.

---

⁴⁰ Sveriges och Islands ambassad i Washington D.C. som även fungerar som konferens- och utställningslokal.

⁴¹ Bakom modulprojektet stod Historiska museet, Riksställningar, Statens fastighetsverk, Svenska institutet, Sveriges ambassad i Washington D.C. och Utrikesdepartementet.

⁴² Bilaga 8, Förstudie 2007-11-13: Aktuella ämnen på Historiska museet, s. 51.

Podiumtopp – Användes inte i *Gränslöst*.

Glashuv (säkerhetsklass 3) – Del av lågt eller högt podium. Användes för temat ”Kunskaper”.

Textskyltar (2 st.) – Användes för introduktionstexterna på svenska och engelska.

I *Gränslöst* användes även:

Kopia av runsten – Användes för temat ”Språk”

Textskyltar (3 st.) – Användes för temat ”Dräkt och mode” och ”Språk”

Soffor (2 st.) – Placerades vid pelaren, men tillhör egentligen den fasta utställningen *Forntider*.

Mattor (3 st.) – Dessa beställdes efter modulerna, men kom på plats vid första vernissagen som var en teaser till utställningen *Rädda Historien* för att ge ett mer ombonat intryck.

All interiör är byggd i ljus trä med gula och röda detaljer. Formgivaren Samir Alj Fält inspirerades av konstnären Carl Larsson som han ansåg representera svensk idyll.⁴³

Innan montrarna ställdes på plats hade vi i projektgruppen gemensamt sett över utställningsskåpen för att besluta vilka som kunde användas. Varje monter fick representera ett eller flera tematiska spår. Hur montrarna sedan placerades berodde till stor del på utrymmet; de ställdes ut på tre stora, röda mattor försedda med hål vilket gör det möjligt att dölja kablar som behövs till monterbelysning och datastationer. De måste alltså stå så att kablar kan kopplas till dem. Jag hade annars föredragit att placera någon av montrarna mitt i rummet för att dra uppmärksamhet till utställningen. I min åsikt fungerar mattorna även som rumavdelare, de skapar en osynlig gräns mellan entréutrymmet och utställningen.⁴⁴

Övriga aspekter som diskuterades var hur föremål och texter skulle placeras. Vi laborerade oss fram genom att sätta ut några av föremålen och texterna och betraktade dem både ståendes och sittandes för att undersöka hur tydligt de syn-

---

⁴³ MyNewsdesk > Sök företag: Sökord: Historiska museet > Historiska museet > Pressmeddelanden > Bläddra till: 2009-06-10: ”Nytt utställningskoncept på Historiska museet och House of Sweden” [2011-04-28].

⁴⁴ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice*, s. 44.

tes.⁴⁵ I den mån det var möjligt tog vi hänsyn till tillgänglighetsfrågor; många av texterna och föremålen kan vara svåra att se om man står upp då de ligger i monterarnas lådor - de kräver att man böjer sig ned - men det var att föredra framför att de sitter för högt upp för att läsas av t.ex. rullstolsburna.

2.6 Föremålen

De objekt som presenteras i foldern finns i museets fasta utställningar där miljön anpassats för att på bästa möjliga sätt bevara föremålen.⁴⁶ Dessa valdes ut av projektledaren i samråd med övriga i projektgruppen.⁴⁷ I de fasta utställningarna valdes föremål som hade tydlig koppling till världen utanför det skandinaviska kulturområdet som också visade på kulturutbyte av något slag.⁴⁸ Projektgruppen sökte upp representativa föremål i de fasta utställningarna och gick igenom museets samling av föremålskopior för att hitta objekt som passade *Gränslösts* teman.⁴⁹ Vissa föremål sällades bort eftersom man ville ha lika många nedslag i alla de fasta utställningarna, andra tillkom.⁵⁰ En bruttolista över teman och föremål sammanställdes.⁵¹

I entréhallen användes främst föremålskopior för att levandegöra utställningens olika teman.⁵² Entréhallens modulens montrar är av enklare slag; luftfuktighet och belysning kan inte anpassas till föremålen. Föremålen i montrarna valdes för att ”spegla föremålen i de fasta utställningarna och även fungera bra i montrarna vad gällde säkerhetsfrågor, hanterlighet och visuellt genomslag”.⁵³ Val av föremål utfördes innan jag inkluderades i projektgruppen, jag medverkade däremot i utplacering av föremål i entréhallen. Följande föremål står i entréhallensmodulen:

Tema ”Språk”:

Kopia av vikingatida runsten från Frösön, Jämtland. (1030 – 1050-tal).

Kopia av vaxplatta och skrivdon – stylus från medeltid (1000 – 1500-tal).

---

⁴⁵ Fältanteckning: 2011- 03-28.

⁴⁶ Bilaga 2, Utställningsfolder och karta, s. 36.

⁴⁷ Enligt enkätundersökning.

⁴⁸ Enligt enkätundersökning.

⁴⁹ Enligt enkätundersökning.

⁵⁰ Enligt enkätundersökning.

⁵¹ Bilaga 9, Bruttolista, s. 56.

⁵² Bilaga 7, Bilder av entréhallensmodulen, s. 50.

⁵³ Enligt enkätsvar från Heidenstjerna-Jonson.

Kopia av vävkniv med runor från Gamla Lödöse. Medeltid (1000 – 1100-tal).

Tema ”Kunskaper”:

Kopia av våg och vikter från vikingatid. (900-tal).

Keramiskskärivor från stenålderskeramik. (5000 – 3000 före år 0).

Tema ”Seder & bruk”:

Kopia av medeltida schackpjäs – drottning – i valrosstand (1100 – 1200-tal).

Kopia av vinskopa och vinsil av brons, från Öremölla i Skåne. Romersk järnålder. (150 – 200-tal).

Kopia av importerat romerskt glas från Skivarp i Skåne, romersk järnålder. (100 – 200-tal).

Tema ”Religion”:

Kopior av medeltida pilgrimsmärken från Vadstena och Trondheim. (1400-tal).

Kopia av pilgrimsmärke från Santiago de Compostela. (1300 – 1500-tal).

Kopia av guldhänge med kors från Drev i Småland, folkvandringstid. (400 – 500-tal).

Kopia av hängkors av silver från Birka, vikingatid. (900-tal).

Kopia av överdel till kultföremål från Balkåkra i Skåne, bronsålder (1700 – 1500 före år 0).

Tema ”Dräkt & mode”:

Rekonstruktion av bronsåldersdräkt funnen i Danmark. (1300 – 1100 före år 0)

Rekonstruktion av munkkåpa från medeltid (1000 – 1500-tal).

Trots att vi under möten diskuterade hur föremålen kunde placeras var det under gemensamma inspektioner av montrarna och kopiorna vi fattade besluten. Det var mer effektivt då man direkt såg hur ett föremål gjorde sig i montern.

Det var inte bara museets egna föremål som användes, vissa i projektgruppen bistod med personliga ägodelar i montern ”Seder och bruk”, såsom en stjärngossestrut och boken *Årets saga* av Elsa Beskow.⁵⁴ Jag formgav också en ”schackbräda” i papper på vilken vi placerade kopian av schackpjäsen. I montern ”Kunskaper” använde vi salt, gurkmeja och kol för att efterlikna ingredienserna i krut.⁵⁵ Dessa objekt fungerade mer som dekoration, men satte också in utställningsföremål och skriftlig information i ett större sammanhang. Stjärngossestruten och boken av Elsa Beskow kopplade myten om Staffan och tuppundret (Staffan stalledräng) till dagens luciatåg. Det schackrutiga pappret användes för att tydliggöra att det var just en schackpjäs man såg i montern, då dessa hade ett annat utseende än dagens pjäser. ”Krutet” anknöt till Lohultskanonen i utställningen *Sveriges historia*.

2.7 Texter

Gränslöst är en textbaserad utställning då fokus ligger på föremålets kontextuella betydelse (berättelsen bakom dessa). Föremålen talar inte för sig själva utan behöver ett större sammanhang för att återknyta till utställningens tematik. Alla texter finns på svenska och engelska. För översättning kontaktades Ordväxlingen AB, vilket besparade oss mycket tid och arbete. Inledningsvis fanns vissa förhoppningar att åstadkomma texter även på språk som talas i de områden som föremålen kommer ifrån, men det fanns inte utrymme för det i tidsplan och budget.

Jag delar här in texterna i två slag; ”foldertexter”, som användes i den broschyr som berättar om föremålen i de fasta utställningarna, och ”utställningstexter”, d.v.s. introduktionstexter och föremålstexter som användes i utställningen i entréhallen. Det var framförallt dessa texter jag arbetade med. Jag letade även upp artiklar med anknytning till *Gränslösts* teman som den intresserade besökaren kan fördjupa sig i. Två av dessa (en på svenska och en på engelska) hängdes upp i rumavdelaren i entréhallen: Frida Stålnackes intervju av Heidenstjerna Jonson för TV4:s programserie ”Sveriges historia” och Jonathan Wynne- Jones ”Vikings

---

⁵⁴ Den senare valdes för att slippa det extra arbetet att leta fram bilder.

⁵⁵ Vi letade upp bilder på dessa ingredienser (salpeter, svavel och kol) för att kunna imitera utseendet.

preferred male grooming to pillaging” i webbversionen av The Telegraph.⁵⁶ Båda behandlade myten om vikingen.

2.7.1 Foldertexter

Grunden i Gränslöst är utställningsfoldern.⁵⁷ Utställningen i entréhallen är en introduktion till de teman som återkommer i foldern, där utvalda föremål i de fasta utställningarna presenteras utifrån ett nytt perspektiv. I foldern får man helt enkelt mer information om objekt som står ute i de fasta utställningarna. Foldern kan användas också efter det att utställningen i entréhallen plockats ned, den blir inaktuell först då föremål eller interiör flyttas i de fasta utställningarna eller då dessa utställningar avvecklas. Därför centrerades utställningsarbetet omkring just texter och textdesign.

Texterna skrevs, korrekturlästes och omformulerades regelbundet. Proceduren löd följande mönster: Beslut fattades vid möte om vem som skulle författa en viss text, varpå denne skrev ihop ett utkast. Utkastet korrekturlästes och faktauppgifter kontrollerades av övriga och diskuterades därefter på nästa möte. Om texten behövde omarbetas verkställde oftast jag de ändringar som krävdes. Därefter korrekturläste gruppen utkastet ännu en gång. Det hände att hela denna procedur eller delar av den upprepades i arbetet med en text. Texterna kontrollerades dessutom av enhetschef Nyman då hon är ytterst ansvarig för utställningsverksamheten. I enskilda faktafrågor kontaktades personer med expertkunskap per e-post eller telefon. Det kunde röra sig om personal likväl som personer utanför museet.⁵⁸

På varje uppslag i foldern står namnet på den fasta utställningen som rubrik. Underrubrikerna är *Gränslösts* teman, med ett litet tillägg efteråt.⁵⁹ Underrubrikerna numreras från 1-5. Siffran motsvarar den turordning i vilken man stöter på föremålen om man går igenom en utställning från början till slut.⁶⁰ I kartan på motsatt sida är föremålens placering utmärkt med denna siffra och omsluts dessutom av en cirkel i temats färg. Under varje underrubrik står en kort text med information om föremålet ifråga och vid sidan av texten finns det på bild. Då folder-texter, kartor och bilder hade sammanställts överläts den grafiska designen till Sirje Papp Design. Jag och Ljunggren fungerade som kontaktpersoner i kommunikationen med företaget.

---

⁵⁶ Stålnacke, F. (2010-05-12), ”Charlotte Heidenstjerna-Jonson om Ibn Fadlan” på TV4:s webbplats och Wynne- Jones, J. (2008-10-25), ”Vikings preferred male grooming to pillaging”, i *The Telegraph*, webbversionen [2011-05-24].

⁵⁷ Bilaga 2. Utställningsfolder och karta, s. 36.

⁵⁸ Jag kontaktade t.ex. katolska kyrkan gällande bruket av relikier.

⁵⁹ T.ex. ”Språk: Tusenårig graffiti”.

⁶⁰ Jag och Ljunggren kontrollerade vilken väg som var mest trolig att besökaren skulle gå i var och en av utställningarna genom att själva gå igenom dem och föra anteckningar på vilka föremål man stötte på från ingång till utgång. Utifrån detta test bestämde vi nummerordningen.

Meningen var först att foldrarna skulle skrivas ut och häftas med hjälp av museets egna skrivare, men de provexemplar som gjordes visade sig vara av allt för dålig kvalitet. Eftersom färgutskriften dessutom är dyra togs beslutet att trycka upp foldern på ett tryckeri vid namn Katarina tryck. Budgeten överskreds visserligen, men färgutskriften på museets egna skrivare hade varit både kostsamt och givit ett sämre slutresultat.

2.7.2 Utställningstexter

Proceduren med utställningstexterna var ungefär densamma som för foldertexterna; först skrevs ett utkast som diskuterades i gruppen, när alla ändringar var gjorda kopierades texten in i ett textbehandlingsprogram och skrevs ut för att därefter slutgiltigt kontrolleras.⁶¹ Alla texter i entréhallsutställningen bearbetades i Adobe InDesign, ett textbehandlingsprogram med förinställda mallar. Ibland fick jag omformulera texten av den enkla anledningen att den inte fick plats i dessa, detta gällde särskilt de engelska texterna. Jag hade aldrig tidigare använt Adobe InDesign, efter en kortare introduktion fick jag helt enkelt prova mig fram tills resultatet blev till belåtenhet, vilket självfallet tog längre tid än vad uppgiften egentligen krävde. Det stora problemet var dock utskrifterna: Trots att mallarna redan var anpassade till entréhallsmodulens skyltar och montrar blev arbetet ändå tidskrävande eftersom skrivarna inte kunde hantera utskriftsformatet. Istället fick vi skriva ut introtexter och föremålstexter i A3 och A4-format och sedan beskära dessa för hand. Utskrifterna hade utöver detta ofta oskarp text eller fel färg, varför många texter skrevs ut som sedan inte kunde användas. De stora texterna som användes till skyltarna skickades till Kungliga myntkabinettet där de skrevs ut och hämtades upp.

2.7.3 Textarbete

Arbetet med texterna tog mycket tid och hade säkerligen kunnat effektiviseras, kanske genom att endast en eller två personer författat texterna. Risken hade dock varit att slutresultatet blivit lidande om förloppet påskyndats. Fördelarna med att vara flera som författar, korrekturläser och faktagranskar överväger nackdelarna; det är lättare att upptäcka brister och texten blir mer nyanserad eftersom de inblandade företräder olika ämneskunskaper. Av samma anledning anser jag att det var fördelaktigt att anlita externa företag för vissa delar av arbetet. Det hade underlättat arbetet väsentligt om någon i projektgruppen tidigare fått skolning i Adobe InDesign och om skrivarna hade kunnat hantera utskriftsformatet.

---

⁶¹ Bilaga 10. Exempel på montertext, s. 57.

Projektgruppen hade många diskussioner gällande ordval och meningsbyggnad. Ett exempel var foldertexten om Elisabet av Thüringens relikvarium, där frågan var om man skulle använda den korrekta termen "relikvarium" (som också valdes) eller försöka beskriva föremålet på ett enklare sätt (förslaget var "relik-skrin").⁶² Frågor av det slaget var av stor vikt eftersom målsättningen var att texterna skulle vara så pass tydliga att inga extra lästlätta texter behövdes. Vi undvek facktermer och akademiskt språk. I denna process intog jag ibland en roll som utomstående, övriga i projektgruppen kontrollerade begrepp som är vanliga inom museibranschen gentemot mig för att avgöra om de var för svåra för att förstås av besökaren. Jag utgick från den föremålskunskap och den historiska kunskap mina medarbetare ägde. Hauptman, Ljunggren eller Heidenstjerna-Jonson skrev förslag som jag sedan använde som grund i arbetet med texten. Texterna anknyter till företeelser i dagens samhälle som besökaren känner igen. Dessutom är tilltalet öppet, texten innehåller många frågor och påståenden. Jag utgick ifrån Dean och försökte göra rubrikerna uppseendeväckande och informativa samtidigt som jag försökte överbygga avståndet mellan besökaren och berättelsen.⁶³ T.ex. valde jag rubrikerna "Dräkt och mode: Made in Baltikum" och "Dräkt och mode: Flärdfullt med färger och bling- bling" för att på ett lekfullt och samtidsbundet sätt presentera föremålen. Jag ville också att temats färg skulle användas i texten eftersom det underlättar för besökaren och gör texten mer livlig.⁶⁴

2.8 Kartor och bilder

En världskarta fungerade som utställningens logotyp och förekom både i utställningen i entréhallen och som riktmärke i de fasta utställningarna.⁶⁵ Projektgruppen valde en stiliserad världskarta utan markerade gränser för att illustrera att utställningen är just gränslös. I *Gränslöst* används tre typer av kartor:

1. Logotypen användes till folderns fram- och baksida och som dekor i entréhallen.
2. Kartor över de fasta utställningarna finns med i foldern för att besökaren skall kunna hitta de föremål som omtalas i denna.

---

⁶² Fältanteckning (odaterad).

⁶³ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice*, s.111ff.

⁶⁴ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice* s. 111.

⁶⁵ Bilaga 2. Utställningsfolder och karta, s. 36.

3. Beskärda och laminerade kartor i A7-format sattes upp vid de montrar där man kan beskåda ett föremål som ingår i *Gränslöst*. Dessa kartor visar från vilket område föremålet ifråga kommer ifrån. De kartor som blev över användes som dekoration i entréhallen (de hängdes upp i rumavdelaren tillsammans med artiklarna).

Ett oväntat problem var svårigheten att få tag på en kartbild. Våra kriterier var att hitta en stiliserad karta utan markerade gränser och utav god bildkvalitet. Förutom det uppenbara faktum att museet måste ha rätt att använda bilden i utställningssyfte skulle den helst också vara gratis eftersom budgeten var begränsad. Jag och Petrovski letade på många webbsidor, men trots att vi hittade en otrolig mängd världskartor var det få som uppfyllde alla ovanstående kriterier. Den första kartan vi valde visade sig efter att jag kontaktat webbsidans ansvarige vara copyrightsskyddad. Den karta som slutligen valdes var av sämre bildkvalitet, men fullt godtagbar. Jag, Petrovski och Heidenstjerna Jonsson testade olika metoder: På kartan som skulle användas som logotyp gjordes först prickar för att visa var föremålen kom ifrån. Prickarna byttes senare ut mot pilar, delvis för att prickarna var svårplacerade. De kunde ge intryck av att representera en specifik ort och motverkade således sitt eget syfte - meningen med prickarna var ju att visa från vilket kulturområde föremålet härstammade. Ytterligare en orsak till att prickarna byttes ut var att de inte var estetiskt tilltalande. De små kartorna i A7-format skuggades både i redigeringsprogram och för hand för att visa föremålets ursprung. Jag valde i samspråk med de andra i projektgruppen att i den mån det var möjligt ha med Sverige på de små kartorna. Det var dock inget självklart val. Att Sverige syns på kartorna gör det lättare för besökaren att orientera sig och se hur långt föremål har färdats, det överensstämmer också med museets målsättning att utställningarna skall ha en svensk kontext.⁶⁶ Men jag undrade också om mitt val gick stick i stäv med utställningens syfte; kanske uppfattas denna gränslösa utställning som tämligen Sverigecentrerad trots allt? Arbetet med kartorna försvårades utav att ingen i projektgruppen har arbetat särskilt mycket med bildredigeringsprogram.

Bilderna i foldern är museets egna. Många av dessa fanns med redan i det första utkastet. Vi valde bilder gemensamt i de fall då det fanns flera olika på samma föremål. En del byttes ut för att de var oskarpa eller mindre estetiskt tilltalande av någon annan anledning. Vissa av bilderna är dokumentationsbilder tagna i museets fotostudio, andra är tagna i utställningarna. Även nya bilder togs med Ljunggrens privata kamera ute i utställningarna, dels för att dessa bilder blir mer stämningfulla och dels för att det gör det lättare för besökaren att orientera sig i utställningslokalen. Då urvalet var gjort skickades bilderna till Sirje Papp Design.

---

⁶⁶ Bilaga 6: Körkort för varumärket, s. 47.

2.9 Pedagogiska aspekter

Gränslöst är en tematisk utställning. I utställningar av det slaget används föremålen för att gestalta ett valt tema.⁶⁷ Varje tema presenteras i entréhallsutställningen med en kort text. I dessa uppmanas besökaren att ta en folder och följa ett av spåren i de fasta utställningarna. (Besökaren kan även välja endast en av de fasta utställningarna och i denna upptäcka ett föremål ur varje tema). Det var därför viktigt att besökaren hade sambandet mellan entréhallsutställningen, foldern och de fasta utställningarna klart för sig. Varje tema har en egen kulör för att visa besökaren kopplingen mellan temat i entréhallen och föremål i foldern.⁶⁸ I foldern valde vi att dessutom numrera underrubrikerna, använda bilder på föremålen och kartor över utställningsrummen för att på så många sätt som möjligt underlätta för besökaren. Foldern innehåller däremot inga instruktioner eller mer utförlig information om *Gränslöst* och de fasta utställningarna. Jag nämnde tidigare att foldern kan användas även då utställningen i entréhallen inte står kvar, men en presentation av utställningen samt en kort introduktion till varje tema inuti själva foldern hade gjort denna än mer pedagogisk och självständig. I skapandet av foldern förhöll vi oss till att det skulle finnas en introduktion i entréhallen, varför den till viss utsträckning är avhängig entréhallsutställningen. För att ytterligare underlätta orienteringen i de fasta utställningarna fästes kartbilder på montrar som innehöll ett föremål kopplat till *Gränslöst*. Vi skev också kommentarer med vit penna på glasmontrarna för att uppmärksamma föremålen däri.⁶⁹ *Gränslöst* är utformad så att besökaren själv får upptäcka de tematiska spåren, det har inte planerats några guide visningar. Jag fick dock veta att åtminstone en av guiderna hade inlett en visning av de fasta utställningarna med att berätta om några föremål i entréhallen redan innan *Gränslöst* invigdes.⁷⁰

Att *Gränslöst* är en textbaserad utställning får konsekvenser för dess pedagogik. På grund av begränsad tid, budget och begränsat utrymme i entréhallsmodulerna valde vi att endast ha svenska och engelska texter. Det finns inga extra lättlästa texter på vare sig svenska eller engelska, istället försökte vi skriva så korta och tydliga texter som möjligt. Ett dilemma i vår strategi var att de svenska texterna kopierades rakt av och skickades på översättning, översättaren fick inga instruktioner om att texterna skulle vara lättlästa. Jag uppfattar både de svenska och engelska texterna som lättbegripliga, men det garanterar inte att bristen på separata lättlästa texter blir ett hinder för besökare med lässvårigheter.

---

⁶⁷ Dean, D. (1998), *Museum exhibition: Theory and Practice*, s.5.

⁶⁸ "Språk" (gul), "Kunskaper" (blå), "Seder och bruk" (grön), "Religion" (röd) samt "Dräkt och mode" (lila).

⁶⁹ Detta görs även i andra utställningar på Historiska museet. Förhoppningen är att den personliga prägel skall visa besökaren att museet är ett forum med individer bakom kulisserna och inte en anonym institution.

⁷⁰ Fältanteckning, (odaterad).

Gränslöst saknar nästan helt taktila och interaktiva moment. Dess funktion är ju att locka in besökaren i utställningar där sådana inslag redan förekommer. Det är också en utställning som begränsas av sin miljö. Det fanns ändå vissa planer på aktiviteter av det slaget, men vi var tvungna att välja bort en del av dessa för att hinna färdigställa utställningen. Bl.a. ville projektgruppen använda en bardisk som pysselhörna så att besökarna kunde lämna kommentarer på post- it – lappar. Jag föreslog att tygprover av olika slag kunde läggas i pelaren.⁷¹ Det fanns också förslag om att datorn skulle vara uppkopplad till Internet så att besökarna skulle kunna välja filmklipp från en länklista med ämnen kopplade till *Gränslösts* teman. Jag letade upp filmer och skrev ett förslag på länklista, men de flesta kom inte till användning eftersom datorerna inte hann ställas i ordning.⁷² Vi valde slutligen att visa Historiska museets egna filmer om Ibn Fadlan i pelaren.⁷³ Detta är dock en tillfällig lösning, längre fram skall ett kollage av bilder från de fasta utställningarna sammanställas så att besökaren redan i entréhallen kan beskåda dessa.⁷⁴

2.10 Museets röst i samhällsdebatten

Gränslöst har både inre och yttre likheter med s.k. ”Hot spot” - utställningar. Inom museivärlden har man länge diskuterat metoder för att göra museer till levande forum för samtidsfrågor. I *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums* (hädanefter refererar jag till denna som *Hot spot*) beskriver Malmö museer, Skellefteå museum och Mutare Museum i Zimbabwe hur de har arbetat med tillfälliga, småskaliga och högaktuella utställningar:

We call the space Hot spot because here the work of awareness making on contemporary issues in the museum is presented in a more sharpened manner. The topics can be provocative and controversial and the institution or museum should not be afraid to take a position that must be backed by well-researched facts.⁷⁵

De anser att dagens museer måste våga behandla brännande frågor och vara provokativa. Det vore i min åsikt överdrivet att kalla *Gränslöst* för provokativ; i museivärlden liksom utanför är ett historiekritiskt, ifrågasättande och mångkulturellt perspektiv vanligt förekommande. Tilltalet överensstämmer med de fasta utställningarna, som även de behandlar dessa frågor. Vad som gör ämnesvalet intressant är tidpunkten för utställningen: I riksdagsvalet 2010 valdes Sverigedemokraterna (SD), ett nationalistiskt parti ledda av Jimmie Åkesson, in i riksdagen. Partiets

---

⁷¹ Denna skulle ifrån början tillhöra temat ”Dräkt och mode”.

⁷² Om besökarna skall använda Internet måste sidan med valbara länkar låsas så att datorerna inte kan missbrukas. Museets IT-tekniker hade inte möjlighet att ordna detta innan vernissagen.

⁷³ Muslimsk historieskrivare som levde och verkade på 900-talet. I rollen som Ibn Fadlan: Bert Kolker.

⁷⁴ Film och utställningsfolder skall eventuellt läggas upp på museets webbplats.

⁷⁵ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s.22.

mest framträdande och kritiserade kärnfrågor är en restriktiv flykting- och invandringspolitik. SD menar att i dagens samhälle:

[...] förringas och förnekas det svenska kulturarvet och den svenska identiteten till förmån för utländska kulturer. I dagens Sverige går en alltför stor del av det skattefinansierade kulturstödet till mångkulturella, destruktiva och elitistiska kulturyttringar.⁷⁶

Gränslöst kan inte ses som en motreaktion på valresultatet, den planerades långt innan SD valdes in i riksdagen. Den överensstämmer dessutom med museets styrdokument och profil, något som f.ö. också är en likhet mellan denna utställning och de råd *Hot spot* ger.⁷⁷ Men diskussioner om svensk invandringspolitik och vad som egentligen utgör vårt svenska kulturarv är inte heller främmande frågor i samtidsdebatten. Jag vågar påstå att *Gränslöst* tar ställning för museets ambition om mångkulturella utställningar, om än med ett försiktigt tilltal som står långt ifrån den provocerande andan i en "Hot spot".

Den yttre formen för *Gränslöst* har desto mer likheter med vad som efterfrågas av en "Hot spot". Utställningar av det slaget skall vara praktiska och möjliga att ställa i ordning under kort tid.⁷⁸ Dessutom bör innehållet variera med jämna och täta mellanrum.⁷⁹ Entréhallsmodulen uppfyller utan tvekan dessa krav. Mont-rarna kan användas var för sig, men designen bildar en visuell enhet då de används ihop. Även detta är något som rekommenderas vid "Hot spot" - utställningar; en beständig utställningsdesign gör det lätt för besökaren att känna igen utställningen även om innehållet ofta varierar. Entréhallsmodulen som sådan saknar en logotyp, men *Gränslösts* logotyp syns både i entréhallsutställningen, på utställningsfoldern och ute i de fasta utställningarna. Logotyper tydliggör utställningsmediet för besökaren och är därigenom effektiv i marknadsföringssyfte.⁸⁰

Gränslöst placering i entréhallen överensstämmer även den med ovanstående museums direktiv: "To achieve maximum effect the 'Hot spot' must be placed where it attracts the greatest attention".⁸¹ Jag berörde tidigare relationen mellan rummet och *Gränslöst*; den är omöjlig att missa om man befinner sig i museet. Det är dock skillnad på huruvida en utställning är *synlig* och på om den blir *uppmärksammas*. Att *Gränslöst* står tillgänglig i entréhallen är i sig inte en garanti för att den skapar intresse hos besökaren. FoU-samordnare Fredrik Svanberg och Hauptman har skrivit om utställningen i sina respektive museibloggar, men man får anta att huvuddelen av dem som regelbundet läser dessa sedan tidigare har ett

---

⁷⁶ Sverigedemokraternas webbplats > Våra åsikter > Låt Sverige förbli Sverige, [2011-05-08].

⁷⁷ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 26.

⁷⁸ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 29.

⁷⁹ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 25.

⁸⁰ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 29.

⁸¹ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 29.

intresse för Historiska museet eller museer i allmänhet.⁸² Utställningen har ännu inte marknadsförts via annonser eller på museets webbsida. Detta kan åtgärdas, men i nuläget kan *Gränslöst* bara locka besökare som redan tagit steget över tröskeln in på Historiska museet.

I egenskap av ”teaser” för de fasta utställningarna är detta inget allvarligt problem: Besökare som kommer till museet för att se dess andra utställningar blir troligen också lockade att ta en närmare titt på *Gränslöst*. Bristen på marknadsföring slår däremot hårt mot ett av utställningens andra syften; att locka nya grupper som kanske inte tidigare funnits representerade. Författarna till *Hot spot* menar att museer i allmänhet är dåliga på att respondera på och informera om aktuella samhällsfrågor och att detta beror på bristande kunskap om hur man hanterar samtiden i ett musealt sammanhang.⁸³ De efterlyser större medvetenhet om publikrespons och hänvisar till ett stycke i ICOM Code of Professional Ethics (1990) där det klart och tydligt framgår att museet skall tjäna det samhälle i vilket det befinner sig.⁸⁴ Min uppfattning av Historiska museet är en annan, museipersonalen är långtifrån omedveten om denna problematik och försöker hitta nya verktyg för att nå ut till sina besökare.⁸⁵ Dilemmat med marknadsföring diskuterades inte relation till just *Gränslöst*, men frågan uppkom vid andra möten. Vid ett av dessa möten tog man även upp frågan om fler tillfälliga utställningar kunde vara en metod för att uppdatera museet.⁸⁶ Jag tror detta rätt väg att gå: De fasta utställningarna uppdateras emellanåt, men de står uppe under lång tid. Tillfälliga utställningar kan anpassas efter besökarnas önskemål, trendiga ämnen eller aktuella frågor och är lättare att använda i marknadsföringssyfte. Utställningar som *Gränslöst* kan vara en museets röst i samhällsdebatten

Författarna bakom *Hot spot* betonar vikten av att museet satsar på utställningen och planerar långsiktigt vad gäller i ekonomi, tid, material och personal. Detta är särskilt viktigt då museet vill behandla aktuella frågor eftersom man måste agera snabbt.⁸⁷ Målet med *Gränslöst* var visserligen inte att kommentera en pågående debatt, men om projektgruppen hade haft mer tid och större budget hade kanske fler av våra idéer blivit verklighet.

---

⁸² Svanberg, Fredrik, (2011-04-04) ”Historiska goes global” i MUSEUM NU. MUSEUM NU > Bloggen > Arkiv: April 2011 > Historiska goes global, [2011-05-24]; Hauptman, Katherine, (2011-04-05) ”Gränslöst på #Historiska museet”. MUSEUM NU > Länkar till oss > Katty Wahlgren blogg, [2011-05-24].

⁸³ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 11.

⁸⁴ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 16.

⁸⁵ Fältanteckning, 2011-04-04.

⁸⁶ Fältanteckning, (odaterad).

⁸⁷ Bergkvist, S. (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, s. 27.

3. Sammanfattning

Utställningsarbete är ofta en lång process där museets riktlinjer och ambitioner vägs emot praktiska förutsättningar. *Gränslöst* växte fram successivt och formades snarade genom diskussioner än minutiös planering. En orsak till detta är att Historiska museets entréhallsutställningar är småskaliga produktioner, utformade både teoretiskt och praktiskt för att vara enkla, billiga och snabbmonterade. Då entréhallen och dess modul bestämmer formen för utställningen handlade planeringen mindre om utställningens yttre beskaffenhet än om de innehållsliga aspekterna. Detta faktum, tillsammans med Historiska museets öppna arbetsklimate och projektgruppens sammansättning, skapade en gynnsam atmosfär för diskussioner.

Entréhallsmodule underlättar utställningsarbetet med sin praktiska struktur, men är också begränsande eftersom utställningen måste utformas inom ramarna för denna. Detta i kombination med tidsbrist och begränsad budget fordrade att projektgruppen fann kreativa lösningar och vågade ta snabba beslut då problem uppstod. Inställningen till entréhallsutställningarna är att de skall vara något av ett tillägg till den övriga utställningsverksamheten, det framgår inte minst av den begränsade budgeten, avsaknad av marknadsföring och förutsättningen att projektgruppen skulle producera *Gränslöst* vid sidan av sina vanliga arbetsuppgifter. Samtidigt har Historiska museet ett stort ansvar vilande på sina axlar, det är ett statligt ansvarsmuseum och även små, tillfälliga utställningar förväntas hålla god kvalitet. Det är onekligen en svår balansgång.

Jag jämför *Gränslöst* med "Hot spot"-utställningar då den äger många yttre kännetecken för en sådan. Ändå anser jag inte att den fyller de kriterier som förväntas av denna typ av utställningsmedium: *Gränslöst* är i relation till Malmö museers, Skellefteå museums och Mutare Museums utställningar introvert, den marknadsförs inte, tilltalet är diplomatiskt och besökarna lämnas utanför diskussionen. De förslag som inledningsvis fanns (att *Gränslöst* skulle utvecklas av museet med hjälp av kulturföreningar och att besökaren skulle ha möjlighet att kommentera den i entréhallen) hade fört med sig ett mer "Hot spot" – liknande format. Slutresultatet är istället en utställning som manar till reflektion, inte debatt.

Projektgruppens samarbete fungerade mycket väl, vi förhöll oss till museets direktiv och lyckades på kort tid producera en utställning. Jag upplevde att vi drog nytta av varandras erfarenheter och att alla inblandade uppskattade kunskapsutby-

tet. Jag blev positivt överraskad av att jag som praktikant tillskrevs ansvar i produktionen av *Gränslöst* och att mina åsikter och förslag togs på allvar.

I vissa fall var projektgruppens ambitioner högre än de praktiska förutsättningarna vi hade att tillgå, vilket kunde vara frustrerande. Vad som kan tyckas vara triviala problem, såsom trasiga skrivare och ovana vid text- och bildredigeringsprogram, hade en påtaglig inverkan på arbetet. Processen är mer komplex än vad man skulle kunna tro, planering och praktiskt arbete överlappar varandra. För mig var arbetet med *Gränslöst* en viktig erfarenhet, utställningar skapas sällan (om någonsin) under idealiska villkor, det krävs kunskap, engagemang och kreativitet för att producera en utställning utifrån de ekonomiska, rumsliga och tidsmässiga resurser man har tillhanda. Jag insåg också att arbetet inte nödvändigtvis avslutas i och med dess invigning, det finns alltid utrymme att vidareutveckla en redan monterad utställning.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

I uppsatsförfattarens ägo

Bruttolista för *Gränslöst* (odaterad), Historiska museet, Stockholm.

Enkätundersökning (2011-04-12), e-post från Linnéa Lundell till Petter Ljunggren, Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Katherine Hauptman och Slavica Petrovski.

Enkät svar (2011-04-14), e-post från Petter Ljunggren till Linnéa Lundell.

Enkät svar (2011-04-27), e-post från Katherine Hauptman till Linnéa Lundell.

Enkät svar (2011-04-27), e-post från Charlotte Heidenstjerna-Jonson till Linnéa Lundell.

Fotografiskt material .

Fältanteckningar (2011-02-25 – 2011-04-04).

Heidenstjerna-Jonson, Charlotte (2010-03-25), Utställningsförslag, Historiska museet, Stockholm.

Larsson, Helene, (2007-11-13), Förstudie: Aktuella ämnen på Historiska museet, Historiska museet, Stockholm.

Kartor, Historiska museet, Stockholm.

Körkort för varumärket (2009-12-21), Historiska museet, Stockholm.

Körschema (2011-03-09), e-post från Charlotte Hedenstierna-Jonson till Petter Ljunggren, Katherine Hauptman Wahlgren, Slavica Petrovski och Sophie Nyman.

Montertext, kopia, Historiska museet, Stockholm.

Namnförslag för utställning (odaterad), Historiska museet, Stockholm.

Uppgifter från Charlotte Heidenstjerna-Jonson, e-post till Linnéa Lundell, (2011-05-06).

Uppgifter från Katherine Hauptman, e-post till Linnéa Lundell, (2011-05-11).

Uppgifter från Petter Ljunggren, e-post till Linnéa Lundell, (2011-05-11).

Tryckt material

- Bergkvist, Sofie, (2004), *Hot spot: awareness making on contemporary issues in museums*, Swedish-African Museum Programme (Samp), Stockholm.
- Börjeson, Lena & Lisiderius-Gustavii, Sofia (2002), *Projektråd: att leda ett projekt*, Gleerup, Malmö.
- Dean, David, (1998), *Museum exhibition: theory and practice*, Routledge, London.
- Gillham, Bill, (2008), *Forskningsintervjun: tekniker och genomförande*, Studentlitteratur, Lund.
- Utställningsfolder (2011), "Gränslöst – en global upptäcktsfärd på Historiska museet", Katarina tryck, Stockholm.
- Lee, Charlotte P. (2007), "Reconsidering Conflict in Exhibition Development Teams", i *Museum Management and Curatorship*, 22:2, 183 – 199.
- McIntyre, Charles, (2010), "Designing Museum and Gallery shops as integral, co – creative spaces within the overall visitor experience", i *Museum Management and Curatorship*, 25:2, s. 181-198.

Elektroniskt material

- Ekonomistyrningsverket, Statsliggaren, Regeringsbeslut 22, (2010-12-16), "Regleringsbrev för budgetåret 2011 avseende Statens historiska museer". URL:
<http://www.esv.se/StatsliggarenApp/OpenFile?regleringsbrevId=13118&visningTyp=1&mediaTyp=1&period=2011> [2011-05-19].
- Hauptman, Katty, (2011-04-05) "Gränslöst på #Historiska museet". URL:
<http://kattyhistoriskamuseet.tumblr.com/> [2011-05-24]
- MyNewsdesk, Pressmeddelande (2009-06-10), "Nytt utställningskoncept på Historiska museet och House of Sweden". URL:
http://www.mynewsdesk.com/se/pressroom/historiska_museet/pressrelease/view/nytt-utstaellningskoncept-paa-historiska-museet-och-house-of-sweden-301264 [2011-04-28].
- Statens historiska museers webbplats. URL: <http://www.shmm.se/> [2011-05-24].
- Svensk författningssamling (2007-10-22), Förordning (2007:1180) med instruktion för Statens historiska museer, URL:
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2007:1180> [2011-05-24].
- Stålnacke, Frida, (2010-05-12) "Charlotte Heidenstjerna- Jonson om Ibn Fadlan", TV4: s webbplats. URL:
http://www.tv4.se/1.1636289/2010/05/12/charlotte_hedenstierna_jonson_om_ibn_fadlan [2011-05-24].

Svanberg, Fredrik, (2011-04-04) ”Historiska goes global” i *MUSEUM NU*. URL: <http://blogg.historiska.se/museumnu/2011/04/04/historiska-goes-global/> [2011-05-24].

Sverigedemokraternas webbplats: URL:

<http://sverigedemokraterna.se/valet-2010/lat-sverige-forbli-sverige/> [2011-05-08].

Verksamhetsplan och budget för Statens historiska museer 2010. URL:

http://www.shmm.se/Documents/VP_AR_Bud/SHMM_VP_2010.pdf [2011-05-24]

Wynne- Jones, Jonathan. (2008-10-25) ”Vikings preferred male grooming to pillaging”, *The Telegraph*, webbversionen. URL:

<http://www.telegraph.co.uk/news/newstoppers/howaboutthat/3256539/Vikings-preferred-male-grooming-to-pillaging.html> [2011-05-24]

Årsredovisning för Statens historiska museer 2010. URL:

http://www.shmm.se/Documents/VP_AR_Bud/SHMM_AR_2010.pdf [2011-05-24].

Fotografier

Bild 1. Vy över entréhallen från entré. Foto: Linnéa Lundell, (2011-04-14).

Bild 2. Vy över entréhallen från entréhallen från ingång till butik och kafé. Foto: Linnéa Lundell, (2011-04-14).

Bild 3. Expodisk, rumavdelare, loungebord. Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 4. Expodisk. Tema ”Religion”.

Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 5. Loungebord. Tema ”Seder och bruk”.

Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 6. Från vänster: Byster, kopia av runsten och lågt podium. Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 7. Byster. Tema ”Dräkt och mode”. Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 8. Lågt podium. Tema ”Språk”. Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 9. Kopia av runsten. Tema ”Språk”. Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 10. Lågt podium. Tema ”Kunskaper”. Foto: Charlotte Heidenstjerna-Jonson, Historiska museet, (okänt datum).

Bild 11. Rumavdelare. Foto: Linnéa Lundell, (2011-04-14).

Bilaga

Bilaga 1. Enkät

Jag vill genom denna enkät undersöka projektgruppens arbete med och uppfattning om Historiska museets tillfälliga utställning *Gränslöst*. Svaren på dessa frågor kommer enbart att användas för min magisteruppsats i Musei – och kulturarvsvetenskap vårterminen 2011.

Svara gärna i ett separat mail och skicka detta till linnea_lundell@hotmail.se.

Tack för din medverkan!

Med vänliga hälsningar: Linnéa Lundell, student vid masterprogrammet i ABM (inriktning Musei- och kulturarvsvetenskap), Uppsala Universitet, vårterminen 2011.

1.

- a) Hur växte idén till *Gränslöst* fram?
- b) När skrevs utställningsförslaget?
- c) Vem eller vilka författade utställningsförslaget?

2.

- a) Hur och när bestämdes det vilka som skulle ingå i projektgruppen?
- b) Varför, tror du, valdes just dessa personer?

3.

- a) Hur valdes utställningens teman ut och varför?
- b) Vem ansvarade för valet av utställningsföremål?
- c) Hur valdes föremålen och varför?
- d) Fanns det föremål eller teman som valdes bort och i så fall på vilken grund?

4.

- a) Vilken roll hade du under arbetet med *Gränslöst*?
- b) Uppskattningsvis; hur många arbetstimmar lade du ned på just *Gränslöst*?
- c) Uppskattningsvis; hur många arbetstimmar lade du ned på andra utställningar och arbetsuppgifter under samma period?

d) Förhåll du dig till policydokument och verksamhetsmål under arbetet med *Gränslöst*? Ge gärna exempel.

5. Vilka likheter/skillnader har arbetet med *Gränslöst* medfört i jämförelse med andra utställningar du arbetat med (gällande tema, tidsplan, budget, arbetsuppgifter, utställningslokal, arbetskamrater m.m.)?

6. Vilka problem stötte projektgruppen på under arbetet med *Gränslöst*? Ge gärna exempel.

7.

a) Vilka anser du är *Gränslöst* styrkor?

b) Vilka anser du är *Gränslöst* svagheter?

c) Vad hade du förändrat om du fick möjlighet att göra om *Gränslöst*? (Denna fråga gäller både arbetsprocessen och slutresultatet.)

8. Om du har något övrigt att tillägga, gör det under denna punkt.

Bilaga 2. Utställningsfolder och karta

Bild 1. Fram- och baksida av utställningsfolder (utvikt).

Bild 2. Exempel på karta i A7-format.

ENTRÉHALLEN – GULDRUMMET

1. Språk: Tusenårig graffiti

I den stora entréhallen väktar ett lejon ingången till Guldrummet. Det är en kopia av ett marmorlejon från Grekland som stod i Athens hamn Pireus redan något århundrade efter Kristus. Lejonet är känt för sin runristning på dess högra sida. Den höggs troligen in av en man från Roslagen i Uppland under sen vikingatid. Runorna är skadade och svårästa. Vi vet inte riktigt vad runorna vill säga. Lejonet, med sin tusenåriga graffiti, blev krigsbyte 1687 och togs till Venedig där originalet ännu står.

2. Dräkt och mode: Varför ringen sitter på ringfingret

Under romartiden trodde man att det gick en kärleksnerv från ringfingret direkt till hjärtat. Därför var det vanligt att bära ringar med infattade stenar vilka hade olika magiska egenskaper på just det fingret. Denna ring har tillhört en Eunesios som troligen levde i det grekisktalande Östrom (Bysans). Ingraverat i den stora mittstenen står "Evtyxi Evnici" som betyder "Var lycklig Eunesios". Ringen kan ha varit en gåva till en nordisk legosoldat – vi vet inte. Men modet att bära våra förlövnings- och vigselringar just på ringfingret lever kvar!

3. Religion: Romerska gudar förebild för Asagudarna?

I den fornnordiska religionen fanns en stor mängd gudar och andra väsen. På många sätt påminde dessa nordiska gudar och väsen om den romerska religionens olika gudar, hjältar och odjur. Kring både den nordiska och romerska gudavärlden fanns en rik skatt av berättelser. Statyetter och andra föremål hittade i Norden visar att människorna här under forntiden hade kontakt med den romerska religionen.

4. Kunskaper: Silver förenklade handeln

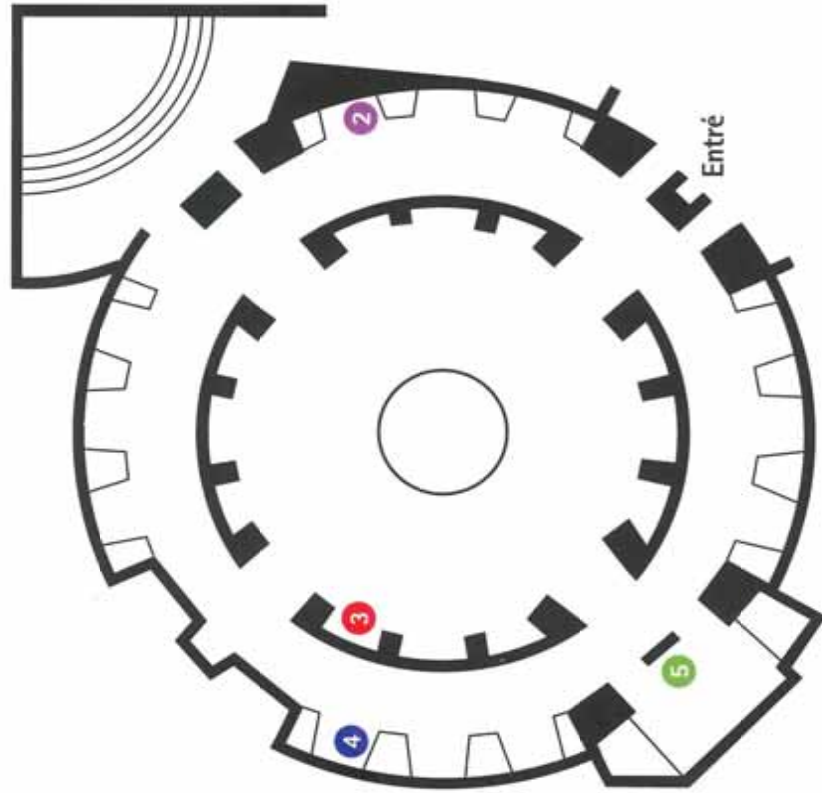
Den vikingatida handeln var i första hand en byteshandel. Men det var inte alltid lätt att få till ett byte som bägge parter var intresserade av. Den som ville ha en slav kanske inte hittade en slavhandlare som ville ha just den varan hon eller han ville byta med. När mynt började användas gick allt plötsligt lättare. Men det var inte myntens valör som i sig bestämde värdet för vikingarna utan deras vikt i silver. För att betala med jämna pengar klippte man mynten i mindre delar. Idag berättar mynt från öst och väst i vikingaskatter var vikingahandel bedrevs.

5. Seder och bruk: Förbjuden sed med praktfullt utanpåverk

Många troende katoliker vill gärna be intill ett helgon, inte sällan vid något som helgonet vidrört eller en rest av helgonets kropp – en så kallad relik. För kända relik gjordes förr, men även nu, påkostade behållare. När Elisabeth av Thüringen helgonförklarades lät den tysk-romerska kejsaren Fredrik II tillverka ett så kallat relikvarium för Elisabeths kranium 1236. Guldsmederna använde en antik skål av halvådelstenen agat som botten och för att smycka locket skänkte kejsaren två kungakronor av guld. Det dyrbara relikvariet togs som krigsbyte av Sverige från Tyskland 1631. Men då hade seden att be till helgon sedan länge förbjudits i det protestantiska Sverige och Elisabeths kranium finns inte kvar.

1 = ENTRÉHALLEN (vid trappan ner till Guldrummet)

GULDRUMMET, nedre plan

VIKINGAR

1. Kunskaper: Viktens värde

När man handlade under vikingatiden bytte man sina varor mot andra varor, eller mot silver. Det var silvrets vikt som bestämde värdet. Vägen och vikterna var grunden för hur man betalade. Viktsystemet som användes hämtades ifrån arabiska områden. Även om man tillverkade vikter i Skandinavien valde man ibland att dekorera dessa med imitationer av arabisk skrift. Man har tolkat runtexten på dosan till vägen från Sigtuna så här:

"Djävrv förvärvade en man från Samland denna väg i ... land.

Och Värmund ristade dessa runor.

En fågel sönderslet den likbleke rövaren.

Man såg asgöken hur han svällde.*

"Samland" skulle kunna vara Semgallen i Lettland. "Asgök" betyder korp. Ofta tolkas texten som en varning till den som funderar på att stjåla den värdefulla vägen.

2. Språk: Arabiska tecken

Under vikingatiden begravdes en rik kvinna i Östergötland. I graven fick hon med sig en vackert ornerad bronskanna med en arabisk inskrift. Människor i det vikingatida Skandinavien kom ofta i kontakt med arabiska texter. Det finns inskrifter på många föremål från den här tiden, inte minst på alla silvermynt som hittats. Vi vet också att skandinavisk och arabisk faktiskt möttes. Flera av dessa möten med exotiska nordbor har beskrivits av arabiska historiker, geografer och handelsmän, till exempel Ibn Fadlan. (Se filmen med Ibn Fadlan på museets hemsida: www.historiska.se)

3. Dräkt och mode: Flärdfullt med färger och bling-bling

Många tror att den vikingatida dräkten var grå, enkel och vardaglig. I själva verket var dåtidens nordbor lika förtjusta i färg och dekorationer som dagens människor. Samtidigt som klädesdetaljer kunde signalera en traditionell identitet inspirerades man också av modet i andra delar av världen och började använda nya klädesplagg som var vanliga i andra områden, till exempel puffbyxor från öst.

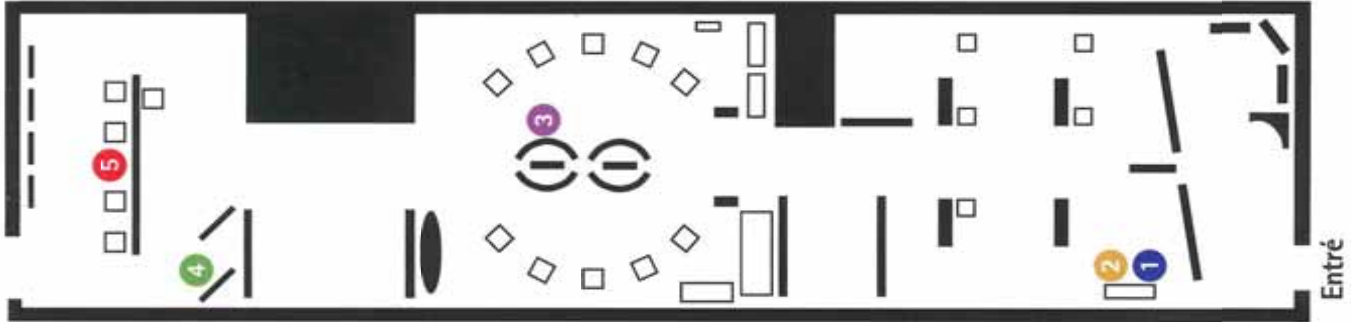
4. Seder och bruk: Segla fram över haven

De äldsta seglen vi känner till användes av egyptierna för mer än 5000 år sedan. Kontakter har funnits mellan Skandinavien och Egypten, men ändå dröjer det många tusen år innan man börjar segla här. De första tydliga bilderna av segel i Norden finns på den yngre järnålderns bildstenar från 600 – 700-tal. Där avbildas ofta skepp som nästan alltid har segel. Bilderna är så detaljrika att man kan ana hur dåtidens segel-teknik fungerade.

5. Religion: Religiösa korsvägar

På sina resor kom vikingatidens nordbor i kontakt med de flesta av de stora världens religionerna. Vissa föremål är särskilt fantasieggande. På ön Helgö utanför Stockholm har arkeologerna grävt fram en nordindisk Buddha, en kräkia (biskopsstav) från Irland och en koptisk skopa från östra Medelhavsområdet. Tre mycket märkliga föremål från tre olika religioner och tre helt skilda delar av världen. Man kan undra vilka historier som ligger bakom att de har hamnat tillsammans på en ö i Mälaren.

FORNTIDER

1. Kunskafer: Ny hushållsservis

För ungefär 7 000 år sedan började människor i södra Skandinavien använda lerkärl till matlagning och för att förvara råvaror. De allra äldsta fynden kommer från dagens Kina och är nästan 20 000 år gamla. Lerkärlen var kända i Norden långt innan man valde att ta in dem i hushållet. Det var först då man blev bosatt som man kunde hålla sig med kärli i lera – befann man sig på resande fot var lerkärl mest besvärligt eftersom de var tunga och svåra att frakta. På samma sätt var traditionerna att odla jord och att hålla boskap välbekanta under många hundra år innan de blev bas för människors försörjning.

2. Seder och bruk: Dryckesritualer

Nordborna drack ur horn. Men kontakter med romarna och servisen från den romerska matsalen gjorde intryck och förändrade den nordliga dryckeskulturen. Att dricka på "romerskt vis" inkluderade vissa ritualer. Romarna förvarade drycken, vinet, i ett serverings- eller blandkärl som kallats krater. I kratern blandade man vinet med kryddor, eller kylde det med snö om man ville svalka sig. När man serverade östes vinet upp med hjälp av en silande skopa. I silen som kunde lyftas bort fastnade smuts från snön eller kryddorna. Sedan var det bara att slå upp vinet i dryckeskärl.

3. Språk: Runor och andra språk

Nordbornas första kontakter med det skrivna ordet kom troligen via Romarriket. Under det första århundradet efter vår tideräkning skapades runorna. Dem har inspirerats av språken och de olika kulturerna kring Medelhavet. Men det tog många hundra år innan människorna i Norden helt anammade en skriftlig kultur. Runstenarna utgör viktiga milstolpar i denna process. Stenen från Istaby i Blekinge är en av de äldsta runstenarna. Den restes någon gång på 600–700-talet efter någon kallad "Härjulf". Bakom stenen kan man se samtida latinsk, grekisk och etruskisk skrift.

4. Religion: Livets sol

Solen var viktig för människor under bronsåldern. Den är ju förutsättningen för allt liv. Solsymboler finns därför på många platser runt om i världen. Det mystiska ceremoniföremålet från Balkåkra i Skåne har tolkats på flera sätt, men alla för tankarna till ritualer med solen i fokus. Är det en vagn för solen eller kanske ett altare? På en hjulkrans vilår underredet av brons och ovanpå ligger en lös skiva med dekorationer. En enda nästan likadan pjäs har hittats i Ungern. De är så lika att de bör ha tillverkats i samma verkstad någon gång mellan 1700 och 1500 före vår tideräkning.

5. Dräkt och mode: Made in Baltikum

Idag liksom under forntiden kan kläderna berätta något om vem man är och varifrån man kommer. Särskilda detaljer i de nordiska dräkterna under järnåldern kan kopplas till olika regioner, men också till sociala roller i samhället. Genom kläderna visade man sin tillhörighet. Inte bara traditioner räknades, också det främmande lockade och exotiska föremål kunde göras om till en del av den nordiska dräkten. Kvinnan med den speciella mössan av små bronskolor begravdes i Vallstenarum på Gotland. Mössan kommer från Baltikum. Har hon bytt till sig mössan på en lång resa? Eller har hon själv flyttat och börjat ett nytt liv på Gotland?

SVERIGES HISTORIA

1. Språk: Världen på 1000-talet

Det lilla sandstensbrynet bär kanske en reseberättelse som är 1000 år gammal. Gotlänningarna Ormika och Ulfair har, tillsammans med sina namn, ristat in ornamnen *Island* – en västlig punkt i den vikingatida världen, *Grekland* – som på 1000-talet betydde det östromerska riket, *Särkland*, – som vi kallar Mellanöstern och *Jerusalem*. Det var den kända världen för en nordbo under 1000-talet. Kanske platser som Ormika och Ulfair hade besökt?

2. Kunskaper: Kinesisk nyhet spreds genom korstågen

Kunskapen om hur man tillverkade krus kom till Europa från Kina under senare delen av 1200-talet. Först användes det till fyrverkerier, men ganska snart började man använda det i vapen. De äldsta av dessa vapen kallades eldrör. Ordet krus kommer för övrigt från latinets *crura* som betyder "rör". De tillverkades efter förebilder från Kina eller arabvärlden som européerna kom i kontakt med under korstågen. I montern ligger en av världens äldsta bevarade kanoner!

3. Religion: Pesten förändrade bilden av Kristus

Missionärerna under vikingatiden lanserade Kristus bland de asatroende nordboerna som en stark, segrande kung med krona av guld. (Se Kristusskulpturen i taket i första rummet!) Efter mitten av 1300-talet avbildas istället Jesus som en lidande människa; pinad, hopsjunken och med huvudet krönt av en taggig törnekrona. Föreställningen om den lidande Kristus kommer av beslut som togs inom kyrkan. En av anledningarna var nog att det var lättare att stå ut med allt det lidande och död som pesten, digerdöden, förde med sig om man såg att även Kristus led.

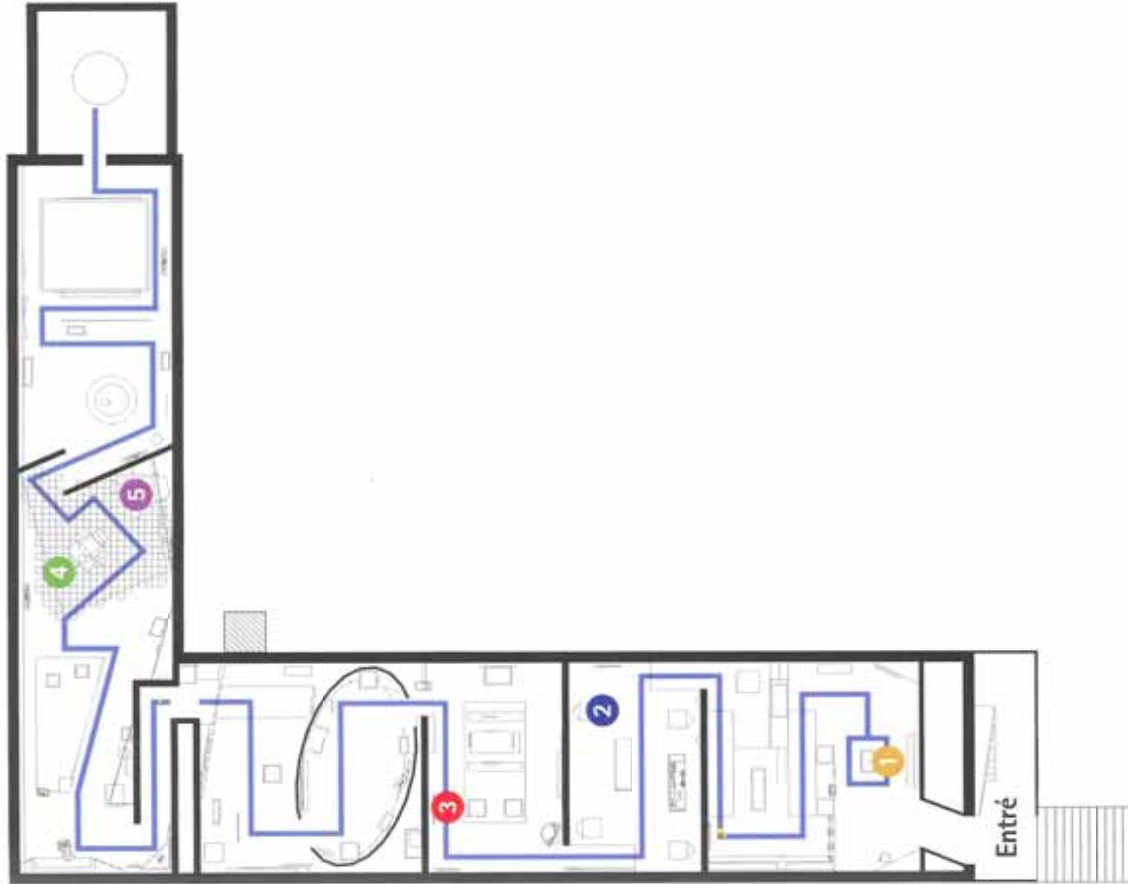
4. Seder och bruk: Choklad – gudarnas föda

Carl von Linné gav kakaoträdet det latinska namnet *Theobroma cacao* vilket betyder "gudarnas föda". Spanjorerna hämtade seden att dricka varm choklad från Sydamerika redan på 1500-talet. Men det var först när man blandade i socker som drycken föll européerna i smaken. Till Sverige kom chokladen under sent 1600-tal. Den var då en lyxvara för de rika i samhället. Tillgången och populariteten ökade dock snabbt. I en av de första svenska kokböckerna skriven av Cajsa Warg 1755 finns flera recept som innehåller choklad.

5. Dräkt och mode: Frankrike modelandet på 1700-talet

Frankrike var modenationen framför andra och en av modeikonerna var den franska drottningen Marie-Antoinette. Modet att bära peruk, sminka sig med puder, rouge och färg på läpparna spreds till Sverige. Kroppsbyggare fanns redan på 1700-talet. Man gick inte på gym utan formade kroppen med olika hjälpmedel. Titta i byråldorna! För kvinnor som ville ha breda krinolinjolar fanns panier (lösshöfter) att knyta fast på höfterna. Testa gärna! Ett skönhetsideal för män var att ha svällande vadmuskler. Därför bar män knäklorta byxor under 1700-talet och höglackade skor som spände vadmuskeln. Var resultatet inte till belåtenhet kunde man ha ett vaddinlägg i strumporna. Då svällde vaden och så såg man äntligen manlig ut.

MEDELTIDA KONST

1. Seder och bruk: Staffan var en stalleddräng

Det tog nästan 300 år för kristendomen att få fotfäste i Sverige. Att berätta legender om olika bibliska personer var ett sätt att öka den nya religionens popularitet. En av de mest omtyckta berättelserna var den om Staffan och tuppundret. Staffan, som var stalleddräng hos kejsare Herodes, ser under julnatten en ny strålände stjärna. Han förstår att en ny kung är född och berättar genast det för Herodes. Kejsaren blir arg och säger att det är lika otroligt som om den stekta tuppen han just åter ställer sig upp och gal. Men det är precis vad som händer! I sin vrede låter Herodes avrätta Staffan och alla nyfödda pojkar i det medeltida Sverige vädes legenden om Staffan ihop med förkristna seder och blev till ryttarföljen med sånger som vi sjunger än idag. En scen ur berättelsen finns på framsidan av altaret från Broddetorp.

2. Kunsaker: Spelet som blev en världssuccé

Konsten att spela schack spred sig till Europa från Persien och Indien. Ordet schack kommer av persiskans shah som betyder kung. Redan vikingarna kom i kontakt med spelet. De tog med sig de vackra spelpjäserna hem. Först under medeltiden blev spelet populärt. De olika speljäserna speglar medeltidens feudala samhällssystem med kung och hans borg, riddare (hästen), biskopar (löparna) och bönder. När spelet kom till Europa blev drottningen den bästa och starkaste pjäsen i spelet. Även om drottningarna var underställda sina män kunde de säkert påverka kungens agerande.

3. Språk: Jesus pratar plattyska

Under medeltiden var kyrkans språk latin. Frånsett predikan hölls gudstjänsterna på latin, trots att mycket få förstod detta språk i Sverige. Även inom kyrkonsten var latin det vanligaste, men det finns undantag. Målningarna på dörrarna till altarskåpet från Appuna visar när Jesus talar plattyska med Heliga Birgitta. Detta språk kom med tyska handelsmän under medeltiden och de flesta i Sverige förstod det hjälpligt. Målares bakom dörrarna antas vara en nordtysk lekbroder i Vadstena kloster vid namn Gerhard. Han arbetade i Vadstena kloster under slutet av 1400-talet.

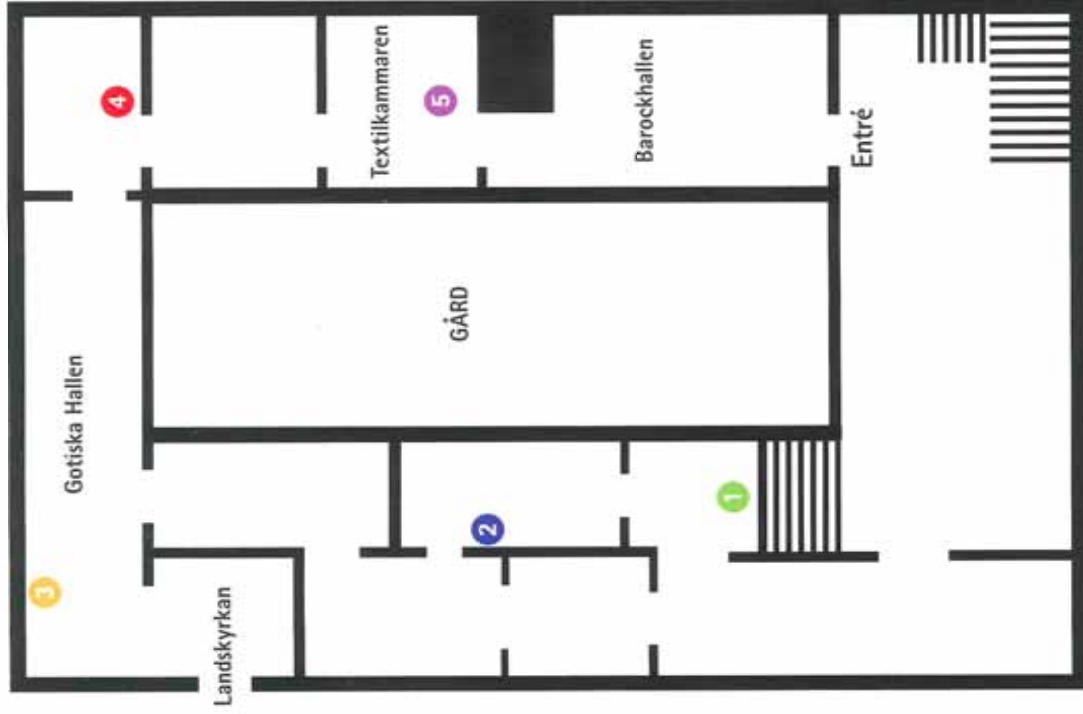
4. Religion: Göran från Turkiet

St. Göran och draken är en av de mest populära helgonlegenderna inom den katolska och den rysk-ortodoxa kyrkan. Göran lär ha varit östromersk soldat som genom att segra på slagfältet vann uppskattning hos hovet i Istanbul. Det sägs att han kristnade kejsarinnan Alexandra och att kejsaren då blev så arg att han inledde en blodig förföljelse av kristna. Göran dog martyrdöden, men enligt helgonlegenden räddade han först en stad och en prinsessa undan en blodtörstig drake. Kanske är draken en symbol för kejsaren.

5. Dräkt och mode: Prästens regnkappa

Liksom många andra kyrkliga plagg har prästens korkåpa sitt ursprung i den senantika romerska dräkten. På latin kallas den cappa pluvalis som betyder regnkappa. Från början var plagget ett utomhusplagg med huva i vattenavstötande ull. Under 1000-talet blev det ett kyrkligt liturgiskt plagg. Då ersattes huven med en platt, dekorativ ryggsköld och kåpan började tillverkas i dyrbara material som siden.

MEDELTIDA KONST, Plan 1

Bilaga 3. Körschema 2011-03-09

Från: Charlotte Hedenstierna Jonson

Skickat: den 9 mars 2011 11:03

Till: Petter Ljunggren; Katherine Hauptman Wahlgren; Linnea Lundell; Slavica Petrovski

Kopia: Sophie Nyman

Ämne: körschema

v.10

- idag kl. 14 **Charlotte & Linnea** arbetar med foldertexterna och prövar mallarna
- kl. 15 träffas **alla** och tittar igenom Petters texter till modulerna
- 10 mars efter infokaffet fortsatt arbete för **alla** med texterna/ forstätter vid behov även

efter lunch

- **Charlotte** pratar med Christer om bild på puffbyxor till foldern.
- **Charlotte** pratar med Sonny och Jocke om runstenskopian utanför Embla.

v. 11

- Arbete med kartor, bilder och mallar.
- **Linnea & Slavica** färdigställer kartmaterialet till modulerna (4 kartor, varav en i två delar) och till omslaget på foldern. Kartorna ska visa var projektets samtliga föremål har sina ursprung.

- **Linnea** skriver ut modulernas texter.
- **Slavica** sammanställer en lista till Siv över vilka bilder vi vill ha med i foldern. Bilderna behöver vara högupplösta och i vissa fall kanske beskurna.
- **Slavica** ordnar med "krut ingredienser" (salpeter, svavel och kol samt petriskålar).
- **Petter** pratar med Sirje om karta till foldern och förbereder henne på att materialet kommer v. 12. Tar även upp färgschemat?

- Texter och bildmaterial sammanställs så att det kan skickas till Sirje v. 12.

v.12

- Foldermaterialet skickas till Sirje för layout (**Petter & Charlotte**)
- **Linnea** tillverkar "minikartor" som kan fästas på montrarna i enlighet med färgschemat.
- **Charlotte** ser till at entréhallsmodulerna kommer på plats.
- 25 mars hel arbetsdag för **alla**. Trycka ut foldrar, kontrollera utmärkning av montrar, texter till modulerna, rekvisita etc.

v.13

- 28 mars monteringsdag för **alla**. Föremålen, texterna och rekvisitan sätts in i entréhallsmontrarna. Sista åtgärderna och "finishing touches".
- 29 mars vernissage.

Bilaga 4. Namnförslag för utställning

Namnförslag (i urval):

- "Hela världen på Historiska museet"
- "Världen på Historiska museet"
- "Världsbitar på Historiska museet"
- "World Wide på Historiska museet"
- "Vida Världen på Historiska museet"
- "Alla vägar går till..."
- "Gäster i huset"
- "Jorden runt på Historiska museet"
- "Världen tur och retur"

Bilaga 5. Utställningsförslag 2010-03-25

	Datum:
---	--------

	2010-03-25
	Utställningsförslag

Bakgrund

I sin bedömning av inkomna utställningsförslag tar beredningsgrupp samt utställningsråd hänsyn till nedanstående punkter. Förslag till nya utställningar ska formuleras enligt nedanstående mall. Externa förslag skall innehålla mallens alla uppgiftsposter.

Namn på utställningsförslag:

Världen i museets samlingar (Kulturbärare och kunskapsförmedlare) - utställning för entréhallsmodulen.

Förslagställare (inklusive kontaktuppgifter):

Charlotte Hedenstierna-Jonson

Charlotte.jonson@historiska.se ank: 5661

1. Vilken är den bärande idén som argumenterar för att göra denna utställning?

Visa på kulturella kontakter och utbyten mellan skandinaviska och persiska områden under forntid och nutid. Särskilt fokus på det immateriella och förmedlandet av kunskap.

2. Vilka omvärldsfaktorer påverkar utställningsidén, bakgrund, interna behov, externa intressen?

Fånga upp diskussionen kring immateriella kulturarv. Belysa att nysvenska grupper har bidragit med "gammelsvenska" kunskaper.

3. Vad har utställningen för syfte samt koppling till SHMs varumärkesplattform?

4. På vilket sätt stödjer utställningen SHMs uppsatta mål om 200 000 besökare på museet 2010?

Gör museets utställningar och föremålssamlingar intressant för en grupp människor som är underrepresenterade i besöksgruppen.

5. Varför är detta en utställning? Är det rätt medieval? Finns det andra alternativa medieval för den här idén? Kan man producera utställningen i en annan form?

Utmärkt tillfälle och tillvägagångssätt att visa museets samlingar med denna koppling samtidigt som museet belyser kopplingen till samtiden och en grupp av människor i det moderna Sverige.

6. Ge förslag på föremål eller annat material, internt eller externt, som skulle kunna användas i utställningen.

Våg och vikter som uttryck för värdemätning, handel, viktsystem etc.- visar in i Vikingar.

Textil, mönster och kläder från forntid och ev. nutid. - visar in i Vikingar och Textilkammaren

Skriftspråk och skriftkultur i form av runor, runinskrifter och latin - visar in i Forntider 1 och Medeltidsutställningen.

7. Vilka olika målgrupper kan utställningen tänkas nå och på vilket sätt väcker vi deras intresse?

8. Beskriv på vilket sätt utställningen är en publik framgång!

9. Vilka risker, konsekvenser och effekter finns som är kopplat till utställningsidén samt till en eventuell produktion?

10. Ange namn på kontaktpersoner, faktaexperter och/ eller inspiratörer samt ge förslag på samarbetande institutioner och andra allianser.

Svensk-iranska föreningen och frilansjournalisten Faramarz Pooya

11. I förekommande fall, ange möjligheter till extern finansiering.

12. Vilken utställningslokal är lämplig för förslaget?

Entréhallsmodule

13. Vilken utställningstid är lämplig för förslaget, t ex när i planering och antal månader?

Under hösten - vintern under en till två månader.

14. Bilagor - bilder, korrespondens, utdrag ur MIS mm.

Bildspel med föremål som finns i utställningarna i större format - på väggen?

<http://www.gotland.net/sv/bo-leva/arkiv/2006/vikingar-pa-resa-i-fornsalens-sommarutstallning>

Bilaga 6. Körkort för varumärket

Historiska museet

Körkort för varumärket

Checklista att använda vid val av nya aktiviteter för att identifiera om aktiviteten stämmer med varumärket.

1. Leder aktiviteten till att vi når vår nya "Vision 2015"?

Historiska museet ska öka intresset för Sveriges historia från forntid till nutid och ska år 2015 vara den självklara arenan för att göra historia tillgänglig för en bred publik. Historia ska betyda mer för fler!

Historiska museet ska erbjuda attraktiva, meningsfulla och lärorika upplevelser i utställningar och programverksamhet. Verksamheten ska vara aktuell med kopplingar till samtiden. Museet ska skapa intresseväckande sammanhang och visa nya perspektiv.

2. Stämmer aktiviteten med vår nya verksamhetsidé?

Historiska museet ger en introduktion till Sveriges historia och har en av Europas största samlingar av arkeologiska föremål och kyrklig konst. Museet kommunicerar, utvecklar och förvaltar kunskap om Sveriges historia samt skapar upplevelsevärden, ger perspektiv och kopplingar till samtiden.

Kommentar till verksamhetsområdet:

- Översiktlig introduktion till hela Sveriges historia, bland annat genom utställningen Sveriges Historia som invigs våren 2010.
- Tyngdpunkten i museets verksamhet ligger på tidsperioden forntid till medeltid och där finns också största delen av samlingarna.

Kommentar till "en av Europas största samlingar":

- SHM har världens största samling av föremål från vikingatiden
- SHM har världens största samling av nordiska arkeologiska föremål
- SHM har en av Europas största samlingar medeltida kyrkokonst
- SHM har ett av Europas största inflöden av arkeologiska föremål

3. Besöksmål 2010

Målet är att få 200 000 besökare på museet år 2010.

Bidrar vår aktivitet till att besöksmålet nås? Om ej, kan vi göra något mer så att aktiviteten bidrar till att besöksmålet nås?

4. Nytt besökslöfte

Attraktiva och meningsfulla upplevelser av Sveriges historia för alla nyfikna, gärna med barn eller barnbarn

6. Engagerar aktiviteten vår huvudmålgrupp?

Alla som är nyfikna på historia – gärna tillsammans med barn eller barnbarn.

Försök beskriv aktiviteten så den kommer så nära målgruppens eget behov, egna önskningar och intressen. Historiska museet kan i stort sätt aldrig kommunicera med hela målgruppen. Framgången ligger därför i att göra urval från målgruppen. Beskriv för varje enskild aktivitet (detaljerat) vilka som är i målgruppen och hur de ska nås. Vid målgruppsdiskussioner ska fokus vara att attrahera så många som möjligt. När aktiviteten för få är det troligtvis fel aktivitet.

7. Gå från produktionsstyrning till kundstyrning

Idag efterfrågar våra besökare en högre upplevelsegrad än den vi erbjuder.

- Vi måste anpassa våra utställningar och aktiviteter till det besökarna efterfrågar.
- Lättillgänglig gestaltning är i fokus, utan att kompromissa med seriositet eller historiekunnskap.
- Vad behöver målgruppen? Vad vill målgruppen ha? Vad gör att målgruppen kommer till museet?
- Går det att förklara vad besökaren vill få ut/uppleva?

8. Arbeta enligt våra nya kärnvärden:

Yttre kärnvärden

Yttre kärnvärden är egenskaper, värdeord som Historiska museet helst vill bli förknippade med gentemot omvärlden (besökare och samarbetspartners). Värdeorden kan användas som en checklista vid extern marknadsföring och i all publik verksamhet.

Aktuella Verksamheten ska upplevas som modern och i takt med tiden. Tydliggör kopplingar till samtiden. Skapa intresseväckande sammanhang och använd historien för att visa nya perspektiv. Checka om utställning eller aktivitet kan innehålla någon nyhet eller koppling till aktuella samhällsfrågor.

Meningsfulla Historiska museet ska erbjuda tankeväckande inspirerande och berikande upplevelser i utställningar och programverksamhet. Stimulera reflektion och öka kunskap.

Attraktiva Verksamheten ska vara intresseväckande, lustfylld och engagerande. Överraska! Ge besökarna mer än det förväntade! Var inte för försiktiga. Ta i ordentligt!

Inre kärnvärden

Inre kärnvärden är de egenskaper, värdeord som ska underlätta för museets medarbetare att tillsammans skapa en framgångsrik och fokuserad verksamhet.

Kreativa Vi ska stimulera varandra att hitta kreativa lösningar i vårt arbete. Vi vågar pröva nya vägar. Beredda att ompröva gamla sanningar. Det är viktigt att kreativa idéer tas om hand.

Delaktiga Vi ska få medarbetare, besökare och samarbetspartners delaktiga i verksamheten med möjlighet till att påverka och skapa en fungerande dialog. Vi ska utöver intresse av vårt eget arbetsområde också vara engagerade i museets helhet.

Utåtriktade Vi ska prioritera utåtriktade kontakter och att museet kan betyda mer för fler. Sök nya strategiska samarbetspartners.

9. Strategiska samarbeten är viktiga för att museet ska lyckas

Samarbete är ett nyckelbegrepp och antalet samarbeten och samarbetsprojekt, bör öka och bidra till att museets besöksmål nås. Välj strategiska samarbeten som hjälper museet att få fler besökare och som inte är så personalkrävande för SHM:s medarbetare.

10. Alla medarbetare ska på något sätt marknadsföra museet

Med en ytterst begränsad budget ska museet bli bättre på att fullgöra sitt uppdrag och få betydligt fler besökare. Detta kan endast ske om alla medarbetare på något sätt bidrar till att kommunicera/informera/marknadsföra museet och dess verksamhet. Därför bör chef och medarbetare gå igenom hur varje medarbetare kan bidra till detta/förbättra sin insats.

11. Sök starka budskap

Försök formulera så starka budskap som möjligt. Försök hitta engagerande, aktuella händelser i samtiden som kan knytas till museets verksamhet. Det finns många områden där det går att göra historiska kopplingar som t.ex. mångkultur och demokrati.

12. Arbeta för att nå önskad image:

Historiska museets grafiska uttryck ska utstråla att verksamheten är:

- aktuell
- attraktiv, meningsfull och tydlig
- kreativ, innovativ och utmanade

Bilaga 7. Bilder av entréhallmodulen

Bild 1. Vy över entréhallen från entré.
Foto: Linnéa Lundell

Bild 2. Vy över entréhallen från ingång till butik och kafé.
Foto: Linnéa Lundell

Bild 3. Från vänster: Expodisk, rumavdelare, loungebord. Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson.

Bild 4. Expodisk. Tema "Religion".
Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson

Bild 5. Loungebord. Tema "Seder och bruk".
Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson

Bild 6. Från vänster: Byster, runsten och lågt podium. Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson.

Bild 7. Byster. Tema "Dräkt och mode". I bakgrunden syns den pelare som presenterar Historiska museet.
Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson

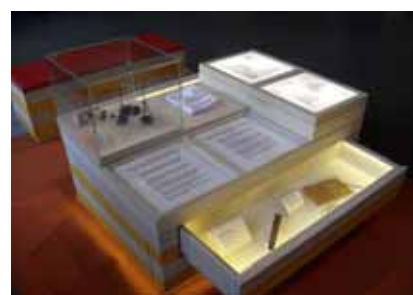

Bild 8. Lågt podium. Tema "Språk".
Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson.

Bild 9. Kopia av runsten. Tema "Språk".
Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson

Bild 10. Lågt podium. Tema "Kunskaper".
Foto: Charlotte Heidenstjerna Jonson

Bild 11. Rumavdelare.
Foto: Linnéa Lundell

Bilaga 8. Förstudie: Aktuella ämnen på Historiska museet (2007-11-13)

Förstudie

Förstudien är gjord av: Helene Larsson

1. Utställningens arbetsnamn

Aktuella ämnen på Historiska museet

2. Förslagsställarens namn

Helene Larsson

3. Omvärldsfaktorer som påverkar

Omvärldsfaktorer som påverkar utställningen och utställningens förutsättningar

Under många år har man i museivärlden diskuterat hur man bli mer aktiva i samhällsdebatten och genom utställningar snabbare ta upp aktuella och brännande ämnen. Olika nätverk och konferenser har hanterat och diskuterat detta., t ex Hot Spot och makten.nu. Genom att ta upp aktuella ämnen som ligger nära människors intressen och omvärld och visa föremål som knyter an till dessa ämnen skapas relevans. Det är också ett sätt att visa hur samtidsfrågor hänger samman med händelser i det förflutna. Historiska museet har i sina samlingar föremål som mycket lätt kan knytas till aktuella ämnen och som kan vara av intresse för en större publik. Att knyta det nutidens frågor till det förflutna kan innebära att vi bättre kan förstå och påverka vår samtid.

4. Idé

Utställningens bärande idé

Historiska museet tar fram en utställningsmodul och arbetsmetod för att synliggöra viktiga samtida händelser och skapa intresse för museets övriga verksamhet. Endast ämnen som tydligt kan knyta an till lokala och globala aktuella ämnen och debatter tas upp.

Utställningsmodulen placeras i entréhallen och fylls med nytt innehåll ett antal gånger om året. Formen skall vara statisk men flexibel så att innehållet lätt kan variera. Ett nytt föremål, t ex från museets samlingar, texter och annat material skall lätt kunna monteras och skötas av intern arbetskraft. Ett sådant koncept kan utnyttjas när behov uppstår, antingen genom idéer från personalen eller externa samarbetspartners. Här kan det

också vara intressant att knyta till sig externa samarbetspartners för t ex programverksamhet. En tanke är att innehållet ibland kan koppla till andra aktiviteter i huset – t ex en internationell guldsmedstävling på museet, en konferens i ett specifikt ämne (t ex genus, barnperspektiv) eller ett aktuellt jubileum, t ex Albertus Pictor 2009. Modulen möjliggör också att vi relativt enkelt kan samverka med externa parter inom ett område som intresserar oss, t ex med Pride-festivalen.

5. Bakgrund

Utställningsmässigt, förslagsmässigt

Se ovan

6. Utställningens syfte samt koppling till varumärkesplattform

Varför ska vi producera denna utställning?

Museet har behov att vara mer flexibelt och upplevas mer levande och rörligt. Med förslaget kan museet:

- vara aktiva i samhällsdebatten genom att snabbt göra inlägg i aktuella frågor och därmed upplevas som relevant och flexibelt. Det är alltid något på gång på museet.
- lättillgängligt visa upp föremål ur samlingarna i entrén flera gånger om året.
- Berätta fler berättelser som har relevans för besökarna

7. Målet

Vad ska levereras?

- Utveckla en bestämd men flexibel utställningsmodul som används under flera år.
- Utveckla nya arbetsmetoder för att snabbare producera aktuella utställningar.
- Arbeta fram metoder för gränsöverskridande samarbeten internt och externt.
- Skapa långsiktighet i museets engagemang i samtidsfrågor och del i aktuell debatt externt.

8. Problembild

Behov, tid, resurser, omvärld

Under 2008 ta fram tre skissförslag och producera modulen.

9. Nytt- och konsekvensanalys

Interna resp externa vinster med att producera utställningen, besöksstatistik, effekter

Museet kan genom förslaget:

- vara aktiva i samhällsdebatten
- snabbt kunna reagera och göra inlägg i aktuella frågor.

- utveckla arbetsmetoder för museets inre arbete, samarbeten mellan de olika enheterna och externa parter
- att utnyttja museets interna resurser och idéer

10. Intressentanalys

Målgrupper, samarbetsparter, sponsorer

Redan nyfikna vuxna, gärna med barn och barnbarn samt restaurangens besökare.

11. Riskanalys och konsekvenser

Styrkor:

- aktualitet
- kundorienterat
- utveckling av utställningsmediet
- utveckling av internarbetet
- utveckling av externa kontakter

Svagheter

- tidskrävande att producera innehåll

Hot

- modulen fylls med ointressant innehåll
- brister i ansvarsfördelning

Möjlighet

- sätta Historiska museet på kartan som aktuellt, ”användarvänligt” och flexibelt.
- populärt utflyktsmål

12. Förslag på organisation, uppdragsgivare och eventuell styrgrupp

Internt, projektmodell, externt – referensgrupper t ex

En producent tar fram skissförslag och projektleder produktionen av modulen

Utställningsmodulen möjliggör för personalen på Historiska museet och andra att komma med förslag på ämnen. För att stimulera en kort beslutsprocess är det Beredningsgruppen som fattar beslut om ämnen i modulen. Förslag till innehåll görs direkt till Beredningsgruppen.

Arbetet med innehåll till modulen sker i små arbetsgruppen inom linjeverksamheten. En person från UL har, tillsammans med en tekniker, per-

sonal från Samlingsenheten och enheten för Medier och kommunikation, ansvar för framtagandet är innehåll och montering av föremål och texter.

13. Kostnadskalkyl

Intern finansiering, extern finansiering, nivå av finansiering (helfinansierad, delfinansierad t ex)

Modul

Skissuppdrag x 3 20 000

Research

5 000

Produktion

100 000? (beroende på skissuppdragens innehåll)

14. Beskrivning av resursåtgång

Vem gör vad när?

En producent lägger ut ett skissuppdrag till tre lovande studenter på Konstfack för utställningsmodulen. Ett förslag väljs för produktion som läggs ut på extern firma. Eventuellt innehåller förslaget även det nya skyltsystemet ”utropstecken” i uppdraget samt skyltförslag för Lejongången.

En arbetsgrupp arbetar parallellt med idéinnehåll till första utställningen. Därefter skapas nya arbetsgrupper till kommande utställningar. För de olika utställningarna i modulen krävs en omvärldsanalys för att identifiera aktuella ämnen och samarbetspartners.

15. Praktiskt information

Förslag till utställningslokal, utställningstid

Utställningsmodulen placeras i museets entréhall och bör ha en golvyta på max fem till tio kvadratmeter och möjliggöra visning av ett föremål, text, ljud (hörlurar?) och en dataskärm för rörliga bilder alternativt visning av stillbilder. Modulen skall vara så flexibel att inte alla medier alltid behövs användas. Formen som ska kunna fyllas fyra till fem gånger per år och användas under flera år.

Ett skissuppdrag läggs ut på tre lovande studenter på Konstfack. Detta för att skapa kontakt med nya formgivare och för att stimulera kontakten med externa utbildningar.

Modulen skall byggas så att både barn och handikappade har möjlighet att ta till sig innehållet.

16. Drift och underhållsproblem

Förvaltning, support, bemanning, avveckling

17. Utvärdering

Intern, extern, utvärderingsmodell

Modulen och arbetet i arbetsgrupperna utvärderas efter ett år.

18. Bilagor

Utställningsförslag, bilder, korrespondens mm

Bilaga 9. Bruttolista

Entréhallsmodulen – Världen på museet

Bruttolista

Seder och bruk

Staffan var en stalledräng... och Lucia

Midsommar, jul, påsk...

Giftermål

Vindrickande enligt romersk modell

Fatimas hand BÅ

Kunskaper

Värdeämätning, (mynt, solidi, vågar, mått)

Hantverk

Krigföring

Läkekonst

Skriftkultur (se även språk)

Språk

Runor, latin och skrivkunnighet

Tyska och franska, låneord

Romska

Dräkt och mode

Perser och stäppnomader, kaftaner och bälten

Textilhantverk, vävning, siden...

Den kyrkliga dräkten, biskopskåpan= regnrock

Religion

Världsreligioner och folkreligioner

Bilaga 10. Exempel på montertext

Seder och bruk kommer och går

Seder och bruk hör ofta ihop med religiösa traditioner.

Att sjunga nästan 1000 år gamla sånger om Staffan stalleträng förekommer idag i alla Luciatåg från dagis till ålderdomshem. Men vem var Staffan?

Bruket att be till helgon förbjuds under reformationen på 1500-talet i Sverige. Men det hindrade inte svenska soldater att 100 år senare från Tyskland stjäla ett av världens mest påkostade relikvarium. Behållaren innehöll helgonet Elisabets kranium.

På 200-talet var det mycket exklusivt att dricka ur glas på romerskt vis. Idag lär sig alla barn att dricka ur glas på samma sätt som romarna.

Bruket från Egypten att låta vinden tyst föra båten framåt är lika fascinerande idag som för 5000 år sedan.

Följ **Seder och bruks - spåret** i häftet ut i utställningarna till Staffan, relikvarium, romersk vinservis, exotiska drycker och segelfartyg!